

Socionom

Hjälpare på heltid, deltid eller övertid?

En kvalitativ studie om synen på jobb och fritid inom socialt arbete.

Viktor Andersson & Daniel Pettersson

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)
VT 14

Handledare: Johan Cronehed

Abstract

Author: Viktor Andersson & Daniel Pettersson

Title: Social worker – Helper on full-time, part-time or overtime?

A qualitative study about the perception of work and leisure in social work.

Supervisor: Johan Cronehed

There is a lively discussion in the community about what work is and what leisure is. The aim of our study was to look at how professional social workers set up to be social workers with a helping function beyond their working hours, at their leisure. Our study was conducted through interviews with social workers who are employed on full time in social services, residential treatment and school counselors. The method used to generate our empirical materials were inductive which means that the theory was selected by the empirical material. To analyze the collected empirical material, we used a theoretical basis approach that was rational choice. A general conclusion of our study was that social workers are keen to draw boundaries for what is work and what is leisure. This distinction is mainly an expressed desire, and what we have seen is that it is hard to maintain the desire in reality. There are however, according to the study, a conclusion that there is a pain threshold for where the line is to help in their spare time. The study also shows how social workers as professionals feels about giving money to beggars in their spare time outside their profession. The study shows that social worker means that there is a consensus that the knowledge by the profession is why the professional social workers is not donating money to beggars on either leisure or work time, because they do not think it helps. There is also a pattern in our empirical work that shows that social work is a little more than just a profession despite the fact that social workers being involved in the study says that social work is more of a career choice than a life mission.

Keywords: work, leisure, limit-setting, career, profession, knowledge, volunteerism

Förord.....	4
1. Inledning.....	5
1.2 Problemformulering.....	5
1.3 Syfte.....	7
1.4 Frågeställningar.....	7
2. Orientering av kunskapsläget och tidigare forskning.....	7
3. Teori.....	10
3.1 Rational choice.....	11
4. Metod och metodöverväganden.....	12
4.1 Urval.....	15
4.2 Avgränsning.....	15
4.3 Metodologiska problem.....	16
4.4 Metodens begränsningar.....	16
4.5 Tillförlitlighet och äkthet.....	17
4.6 Kodning och resultat av kodning.....	18
4.7 Etiska överväganden.....	19
5. Begreppsanvändning.....	20
5.1 Fritid.....	20
5.2 Arbete.....	21
5.3 Tiggare.....	21
5.4 Yrke/Profession.....	22
5.5 Altruism.....	22
5.6 Kunskap.....	22
5.7 Gränssättning.....	23

6. Analys.....	23
6.1 Kort beskrivning av empirin.....	23
6.2 Resultat av kodningen/analys i olika spår.....	24
6.3 Inte socionom utöver arbetstiden.....	25
6.4 Att inte ge pengar till tiggare.....	25
6.5 Gränssättning.....	27
6.6 Att göra annat på sin fritid.....	30
6.7 Yrkesval- baserat på kunskap och profession	32
6.8 Socionom utöver arbetstiden.....	34
6.9 Svårigheter med gränssättning.....	35
6.10 Socionom som lite mer än bara ett yrke.....	37
6.11 Sammanfattande analysdiskussion	39
7. Slutdiskussion	40
8. Referenser.....	44
9. Bilaga/intervjuguide.....	48

Förord

Vi vill först och främst tacka varandra för stödet vi gett varandra under hela processen. Samtidigt vill vi såklart också tacka vår handledare Johan Cronehed för värdefulla tips och underbara teckningar som hjälpt oss mycket genom vår uppsats och inte minst våra respondenter som var vänliga nog att ställa upp på våra intervjuer.

Ps. tack till personalen i cafeterian på Campus Helsingborg för otroligt gott kaffe under processens gång. Ds

1. Inledning

Det finns en diskussion i Sverige om vad som är arbete och vad som är fritid. Inom socialt arbete kan detta upplevas som viktigt att prata om eftersom det är ett komplext yrke som är människovårdande. Resurserna är ofta bristande och det ställer krav på socialarbetaren att själv sätta gränser i sitt arbete. I Sverige finns det ett antal människor som befinner sig i olika utsatta situationer och med olika sociala problem. Ett exempel på detta är att fem till elva procent av befolkningen befann sig i vad som kan betecknas som absolut fattigdom åren 1991 till 2007. Grupper som specifikt berördes var och är ensamboende, unga vuxna och invandrare och då i synnerhet nyanlända (Social rapport 2010, s 90). Dessa människor är ofta beroende av samhällets stöd i form av bidrag i olika former och storlek. De är också i behov av stöd av personer som genom val av yrke eller frivilligt, ger en del av sitt liv till att hjälpa dessa utsatta människor på olika sätt. Det finns också ett antal föreningar och organisationer som via betalt eller obetalt arbete känner ett engagemang till att hjälpa dessa människor i sina respektive situationer. Social rättvisa är ett av argumenten för socialt arbete. Om man arbetar för social rättvisa blir det en form av handling för att lindra eller häva en social utsatthet för grupper eller individer (Blennberger 2006, s 236). Att arbeta för social rättvisa kan vara kopplat till en persons yrkesroll eller till en handling som utförs när en person är "ledig" d.v.s. på fritiden.

1.2 Problemformulering

Då samhällets resurser inte är fullt fungerande och tillräckliga har det skapats både ett uttalat och outtalat behov av att medborgarna i samhället ska hjälpa till med tid och pengar. Detta för att lösa lite av de resurser som personer i utsatta situationer behöver för att skapa sig ett bättre och drägligare liv för sig själv. Socialtjänstens arbete har många gånger fått kritik där forskarna har pekat på olika faktorer som utgör hinder för att hjälpa människor på ett bra och effektivt sätt. Det kan handla om en byråkratisk organisation, hur arbetet blir rutinmässigt, att regler styr i alltför stor grad, att det är brist på klientinflytande eller distanserade socialarbetare. Det har också lyfts fram att den komplexa yrkesrollen gör det svårt att hjälpa utsatta människor på ett bra eller optimalt sätt (Carlsson 2005). Ejrnøes och Kristiansen (2002, s 81) menar att vi ofta ser på sociala problem utifrån vårt egna perspektiv. Vi i Sverige lever i ett välfärdsland och det skandinaviska välfärdspektivet belyser att sociala problem ofta tolkas som misslyckanden i välfärden. Då pekar de främst på vad de kallar ekonomiska bristtillstånd. Eftersom dessa bristtillstånd uppstår ställer det krav på människor utanför professionen att hjälpa till. Detta arbete benämns som frivilligt eller ideellt.

Visionen om ”den goda välfärdsstaten” växte fram under andra världskriget då den brittiska forskaren Richard Moris Titmuss (1907-1973) menade att man inte kunde hålla individen ansvarig för missöden eftersom det var krig. Han pekade på att det inte gick att lasta individen moraliskt för sjukdomar, skador eller fattigdom. Detta var enligt honom samhällets ansvar och han har senare fått stöd av andra forskare om ett mer humant och civiliserat samhälle där resurserna fördelas mer rättvist (Johansson 2008, s 41-42).

Det har under årens lopp växt fram en begreppsapparat inom socialt arbete som börjar likna den som används inom marknadssektorn. Gammon, Strand och Eng (2014) skriver exempelvis i sin studie om hur serviceanvändare uppfattar en onlinetjänst för självhjälp av mental ohälsa. Det är svårt att se hur ett sådant begrepps användande skulle ha varit aktuellt bara årtionden tillbaka och poängen med det är att det kan vara av yttersta relevans för vår egen studie, om det skulle vara så att det finns indikationer som pekar på att socialarbetare börjar se sitt jobb enbart som ett arbete där man utför en service.

Cohen (1972) har också spelat en historisk roll i framväxten av forskningen inom studier om altruism och började med en utgångspunkt att altruism handlar om empatiska och sympatiska egenskaper. Det är intressant att ställa sig frågan om detta är inställningar och egenskaper som är avstängningsbara eller reglerbara eftersom den nya begreppsapparaten har växt fram. Finns det fortfarande människor som ser socialt arbete som en livsuppgift? I högskoleförordningens examensbeskrivning (2012) står det att studenten för socionomexamen bl.a. ska visa empatisk förmåga. Denna examensbeskrivning uttrycker att en socionom ska ha vissa egenskaper för att kunna bli godkänd som yrkesverksam. Vi undrar om det är så att personer som jobbar professionellt med socialt arbete känner att de har ett större ansvar att ha dessa ”goda egenskaper” och använda dem även utanför sin arbetstid. Vi vill undersöka vilka val professionella socialarbetare gör att hjälpa eller inte hjälpa utsatta människor efter att arbetstiden är slut. Danell (2007, s 79) menar att när vi människor ställs inför situationer och valmöjligheter så finns det en förväntning på oss att välja det alternativ som ger bäst resultat.

I dagens samhälle betonas också vikten av att sätta gränser och att kunna säga nej. Gränssättning kan ses som en typ av vägledning för andra människor (Lindh 1988, s 17). Det är viktigt att den person som är i position att sätta gränser genom vägledning tar ansvar för den positionen så att det får en positiv utveckling och att gränssättningen får en positiv effekt (Liljegren 2000).

Denna debatt och diskussion påverkar de som jobbar inom socialt arbete. Det kan handla om att sätta gränser mot sina klienter, mot sina arbetskamrater eller sin chef men det kan också handla om att sätta gränser gentemot sig själv.

Det kan vara svårt att veta vad som är arbete och fritid och vad som egentligen ligger inom ramen för jobbet och vad som tillhör fritiden.

På socionomprogrammet uppstår det ofta, vilket vi själva har fått uppleva, diskussioner om att socionomer alltid ska föregå med gott exempel. Våra upplevelser på socialhögskolan är att det finns en uppfattning om att socionom är en livsuppgift, en hjälpare dygnet runt och bör vara ”lite” bättre människor även på sin fritid när det gäller att hjälpa utsatta människor. Vi menar att det är intressant att ta reda på vad professionella socialarbetare anser om detta. Vi vill undersöka vad nu yrkesverksamma socionomer tycker om att hjälpa utsatta människor utöver sin arbetstid.

1.3 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur yrkesverksamma socionomer ställer sig till att vara socionomer även utanför sin arbetstid.

1.4 Frågeställningar

Hur ser yrkesverksamma socionomer på att hjälpa människor utöver sin arbetstid?

Vilka gränser drar socionomer mellan arbetstid och fritid?

Av vilka anledningar väljer yrkesverksamma socionomer att hjälpa eller inte hjälpa människor utöver sin arbetstid?

2. Orientering av kunskapsläget och tidigare forskning

Vi lyfter här fram forskning som är relevant för de teman och begrepp som vi har fått fram när vi har kodat vår empiri och som vi använder i analysen.

När vi har orienterat oss i kunskapsläget och sökt tidigare forskning har vi använt oss av nyckelord som arbete, fritid, gränssättning, yrkesval, profession, kunskap, frivillighet och motsvarande engelska sökord. Vi har även letat vad för typ av beprövad erfarenhet, litteratur, artiklar och avhandlingar vi kan använda för att få veta vad forskningen tidigare har bidragit med. Vi har främst använt oss av Ebsco host. Denna söktjänst ligger om man söker på databaser A-Ö på biblioteket via Campus Helsingborgs hemsida. Efter det har vi skrivit socindex och klickat i rutan för peer review artiklar för att veta att artiklarna är vetenskapligt granskade. Vi har även spenderat mycket tid på biblioteket. Detta har varit en stor tillgång för oss i sökandet av litteratur.

Bogardus (1934) lyfte tidigt fram att fritid nu bedrivs på ett mer affärsmässigt sätt och att det innan var så att vi enbart valde arbete p.g.a. vår personlighet, men att vi idag i mycket större utsträckning planerar vår fritid och väljer den på ett mer organiserat sätt.

Han påpekade kritiskt att en vägledning i fritidssysselsättning inte alls på samma sätt förekommer som den organiserade yrkesvägledningen. Trots att personligheten organiseras mer och mer på fritiden och mindre och mindre på arbetet så dominerar fortfarande yrkesvägledningen kraftigt därför att arbetet är normen och fritiden är avvikaren. Han lyfte också fram balans som ett avgörande begrepp för valet av aktivitet på fritiden. Med det menade han att ifall du har valt att arbeta med ”din livsuppgift” och blivit ”hjälpt” med det valet genom yrkesvägledning så väljer du ofta bort den livsuppgiften på din fritid.

Warburton och Crosier (2001) menar att det är anmärkningsvärt att det är så, att de som vill rekrytera ideella frivilliga arbetare ofta behöver titta på de som i första hand inte har något betalt arbete. Det är enligt dem så att många uttrycker en vilja att hjälpa till med volontärtid men att det ofta finns hinder för detta i form av att vara upptagen med familj eller dåliga transportmöjligheter o.s.v. En uppfattning som finns men som inte är lika vanlig är att man helt enkelt erkänner att man inte vill göra ideella insatser. Att inte kunna dominera före att inte vilja. De lyfter också fram ett överraskande resultat att människor idag har mer tid över än tidigare generationer och menar att det därför är motsägelsefullt att äldre har en större benägenhet att engagera sig i obetalt arbete än yngre. En motsägelsefull slutsats de drar är att folk kanske inte arbetar frivilligt därför att de har mycket fritid.

Individualismen är något som har växt sig starkt i samhället och Finkelstein (2012) har studerat sambandet mellan individualism och kollektivism. Dessa fenomen betraktas ofta som rakt motsatta och i sammanhang där de ses som varandras motsatser. Finkelsteins resultat som visar att de också kan vara starkt kompletterande är därför intressant. Hon menar att de relaterar positivt till varandra, vilket gör att det i arbetssituationer kan vara en styrka att ha en kombinerad grundsyn av det individuella och det kollektiva. Det kollektiva skapar då den samhörighet som behövs i en arbetsgrupp och det individuella ger arbetsgruppen den kryddan av utveckling som inte kollektivet kan bidra med. Med detta går det förklara motsägelsen i Warburton och Crosiers (2001) studie där de visade hur unga individer som har mer tid ägnar mindre tid åt ideella aktiviteter utanför arbetstid och äldre som enligt studien har mindre tid gör mer ideellt. Det kan då vara så att olika generationer har olika saker att bidra med i en ideell organisation vilket kan medföra att yngre börjar se en ”större vinning” i att engagera sig utanför sitt betalda arbete.

Eriksson och Ortega (2011) menar att när vi ska bli mer produktiva och effektiva på arbetet så blir det på bekostnad av fritiden. När det ställs högre krav på produktivitet i vår arbetssituation så ligger det en förväntan att vi ska spendera mindre tid på aktiviteter utanför jobbet. Samtidigt så lyfter de fram att när det finns möjlighet till flextid och eget ansvar i arbetet så tenderar människor att välja att spendera mindre tid på jobb och mer på fritiden.

Det innebär, menar de att när kraven från arbetsgivaren att vara produktiv finns så får det negativa konsekvenser för arbetstagaren i form av mindre fritid och tid för återhämtning.

Yrke är ett begrepp som är viktigt för en stor del människor eftersom det är ett mål för många människors utbildningstid. Det är också något som kategoriserar in människor eftersom det kan ge en bild av vem man är och det är lätt att föra en konversation runt. De flesta av oss har nog upprepade gånger fått frågan vad vi arbetar med. Kanske har vi tänkt att det är intressant att berätta om, kanske har vi funderat på om det inte finns något annat mer intressant att prata om. Men faktum kvarstår. Vad vi jobbar med berör och hjälper människor att förstå vardagen. Yrket vi har är förknippat med någon form av statusbegrepp och det påverkar människor på olika sätt. Statusen av yrken förändras över tid och i det postmoderna samhället vi lever i nu leder till skiftningar i hur vi upplever olika yrken och dess status (Svensson & Eriksson 2009, s 74-76).

Akademisk kunskap kan ses som den kunskap man får på universitetet. Det har blivit populärt att studera kunskapssamhällets olika processer och hur de ökande kraven på kunskapssökning påverkar arbetsmarknaden. Det finns kontraster i forskningen som dels visar att kunskap skulle kunna vara en typ av produkt som kan köpas och säljas och en annan inriktning som menar på att kunskap istället är en fråga om enbart bildning. Begreppet bildning är mer kopplat till universitet och att tänka kritiskt. Kunskap är ett komplext begrepp som kan framträda på många varierade sätt men det är ändå den kunskap som förvärvats akademiskt som har fått mest uppmärksamhet i kunskapssamhället som vi lever i idag (Dzin 2009, s 7-8).

Studenter som då inkluderar socionomer har ofta en kunskapssyn som är inriktat på bildning och skiljer sig från statens syn som är mer på en övergripande politisk nivå där begreppet bildning tonas ner och istället lyfts anpassning till arbetsmarknaden fram. Studier på studenter visar att även ekonomiska drivkrafter är viktiga för att läsa på universitetet och att den nyttan jämföras med bildningen som studenterna får. Det är alltså lika viktigt för studenter på universitet att få en bildning som att "säkra upp" sin ekonomiska framtid (Dzin 2009, s 217-218).

Det finns också en risk att vi tror att kunskap är någonting objektivt och fritt från subjektiva värderingar. Istället kan det vara av värde att se kunskap som något som förmedlas och inte som någonting vetande. Det finns anledning att se kunskap som provisorisk och det är en tanke som är viktig att ha med sig när vi ser vem eller vilka som sätter upp regler för våra liv (Runsten 2011, s 23-24). Lilja (2013, s 122-124) menar att för att en verksamhet med flera inblandade ska fungera krävs att vissa regler har satts upp och följs. Hon tar upp skolan som exempel och uttrycker att regler varje dag utmanas och att gränserna töjs. Hon belyser vikten av att sätta gränser och att hela tiden föra samtal och ha en dialog om regler som har satts upp.

Som vi diskuterade i inledningen gäller detta även hur vuxna samspelar med varandra. Ett sätt att se på kunskap är att se en teori om sanning på det sättet som Hartman gör. Han menar att om en person tror att något är sant så behöver detta stämma överens med det som existerar utanför i världen. När yrkesarbetare säger sig veta att något är sant ska det bygga på en realism som ligger utanför den egna subjektiva upplevelsen. Hartman har studerat kunskapsteoretiska grunder i det vetenskapliga tänkandet och har forskat i vilka anspråk vetenskapen kan ha på sanningsbegreppet och rationalitet (Hartman 1998, s 34).

Vi fann följande mönster länkat till vårt syfte och våra frågeställningar att vår fritid idag är mer strukturerad än innan. Man kan också se att det finns en vilja generellt att göra ideellt arbete men att man inte gör det i den utsträckning som man vill. Detta säger man beror på att det finns andra saker som upptar tiden. Den tidigare forskningen visar också att det skulle kunna vara en generationsfråga eftersom unga idag ses som mer individuella och äldre som kollektiva. Vi kan också se att hur kraven ser ut från arbetsgivaren påverkar fritiden. Det finns också studier som visar att akademisk kunskap är den som har högst status och att personer som har denna akademiska kunskap värderas högre. Det innebär att en yrkesutövare med akademisk utbildning har mer pondus än en ideellt arbetande utan utbildning.

Vi kan också se det som Kjölrsöd (2009) betonar, att det mer än någonsin finns anledning för samhällsvetare att ifrågasätta arbetsmoral som något normativt. Att det i ett samhälle som vårt fortfarande finns en uppfattning att arbetet är den högst värderade mänskliga aktiviteten och att fritid bara är en paus från arbetet. Hon menar att normen behöver börjar utmanas och att vi värderar och sysselsätter vår fritid på olika sätt. En del människor ser fritiden som en ren återhämtning från arbetet och andra fokuserar bort arbetet när de är lediga och fyller sin fritid med vad de anser är betydligt viktigare sysslor än arbetet. Ba (2011) vill tydliggöra med hjälp av sin studie hur många människor vill göra en tydlig skillnad mellan arbete och familj, att det är två olika områden av livet som har betydelse på olika sätt utan att harmonisera med varandra. Han visar också att vissa individer inte har ett lika stort behov att göra denna skillnad och hans slutsats av det är att vissa människor är i större behov av tydligare gränsdragningar än andra.

3. Teori

Studien har gått från att vara deduktiv till att vara induktiv som forskningsmetod. Eftersom vi från början hade en teoretisk utgångspunkt i ett socialpsykologiskt perspektiv var det egentligen meningen att vi skulle använda oss av en deduktiv metod, men vi var öppna för att våra frågor kunde ge oss nya tankar gällande vilken utgångspunkt vi skulle ha. Detta medförde att vår studie övergick till en induktiv ansats istället.

Den induktiva inriktningen gjorde att vi efter att ha kodat vårt empiriska material valde att analysera materialet med *rational choice* som teori. Att växla mellan induktion och deduktion benämner Svensson (2011, s 193) som abduktion. Aspens (2011, s 176) menar att det slutgiltiga valet av teori inte behöver ha skett förrän en hel del empiriskt material har samlats in. Vi ändrade tankesätt runt vad vi skulle ha för teori flera gånger under studiens gång innan vi valde en teori som kunde förklara vår insamlade empiri både sammanhållande men också med ett ”nytt ljus”.

3.1 Rational choice

Vi har valt rationella val som teori för att belysa vår empiri analytiskt. Utgångspunkt för rationella val är att vi människor är rationella varelser som tar olika beslut med medvetenhet och strategi för att uppnå varierande typer av mål. Detta kan användas som ett sätt att förklara vilka mekanismer som styr våra individuella val på mikronivå (Danell 2007, s 79). Vi har valt att använda vår teori just utifrån ett mikroperspektiv där vi vill beskriva enskilda individers sätt att resonera runt våra frågeställningar. Samtidigt är det viktigt att poängtera att tanken om det rationella inte får förknippas med att valet som görs är av egenintresse moraliskt sätt eller enbart ur en egoistisk grundidé. Det ursprungliga rationella tankesättet växte fram ur naturvetenskapen och Parsons tankar om funktionalismen. Engdahl och Larsson (2006, s 243) lyfter fram Parson som en förgrundgestalt och säger att han plockade fram regelbundenheter och hittade sambanden mellan komponenter, vilket gjorde det möjligt att studera dessa samband även med en komplex världssyn.

Det är viktigt att skilja på förnuftets rationalitet och det subjektiva (Elster 2009, s 8). Det subjektiva har växt fram som en förfinad variant av teorin. Vi använder i vår studie denna mer bredare form av rationell handlingsteori som har växt fram inom mer sociala forskningsgrenar som t.ex. sociologi än den från början mer ekonomiinriktade smala grundtanken. Det bygger på att vi människor inte har egenskaper som är optimala i alla avseenden utan att vi har brister och gör misstag. Det blir då viktigt även inom denna teori lyfta fram vad människor bär på för normer, värderingar och vad vi har för begränsningar som är just mänskliga. Det blir då vilket som också är en av grundstenarna för syftet med vår studie, att lyfta fram subjektiva upplevelser och uppfattningar (Danell 2007, s 80).

Weber har också enligt Engdahl och Larsson (2006, s 69) spelat en roll för reflektionen i vårt handlande. Med reflektera menade han att det är en form av kalkyl som utgör det rationella valet. Om du inte först tänker efter innan kan du inte göra ett val baserat på att du vet om konsekvenser och målbilder. Med ett sådant tänkande finns det bra och mindre bra val utifrån vad som är rätt och fel och då blir rationalitet en fråga om värderationella eller normativa handlingar.

Vi är medvetna om att det finns olika skolor inom rationella val. Det finns de som jobbar med teorin mer sammanhållande och de som ser det som en gruppering av teorier. Vi använder teorin i vår studie som en sammanhållen teori.

4. Metod och metodöverväganden

Här förklaras vilken typ av insamlingsmetod som är använd för att få fram vår empiri. Vi förklarar också varför vi har kommit fram till den metoden vi har och de begränsningar vi har sett. Vi visar hur vi ville nå kärnpunkterna i vårt material. Vi berättar också hur många intervjuer vi har gjort, hur de har gått till, hur det har påverkat vår studie och hur vi har transkriberat och kodat materialet. Vi visar också att vi har gjort överväganden i hur vi ska begränsa vår studie och de metodologiska problem som har uppstått under resans gång. Det finns en redogörelse för validitet och reliabilitet inom forskningen och specifikt hur begreppen kan och bör användas i kvalitativa studier. Vi visar också vilka etiska överväganden vi har gjort.

Genom att intervjua yrkesverksamma socionomer kan man ta del av deras upplevelser av hur de ser på att hjälpa utsatta människor utanför sin arbetstid. Då kan man ta reda på hur de upplever sina egna förväntningar på dem utanför deras yrkesroll. Gubrium och Holstein i Bryman (2011, s 341) lyfter fram emotionalism som en stark tradition inom kvalitativ forskning. Med detta menar de att det finns ett starkt intresse för det subjektiva och att ”hitta fram till insidan” av människors upplevelser och erfarenheter.

Vi har använt kvalitativ metod (Bryman 2011) för att närma oss svaren på våra frågor. Detta har vi gjort av flera olika anledningar. En anledning är att vi ville ha ett mer djupgående empiriskt material att bearbeta. Taylor och Bogdan har i Levin (2008, s 37) definierat kvalitativa metoder som producerar ett beskrivande analysmaterial, vad människor själv uttrycker med egna ord och sättet de uttrycker sig på. Vi tänker att en studie som utgår från vad människor upplever i sitt inre är relevant för att använda sig av en kvalitativ metod. Samtidigt kan vi förstå risken med en sådan studie eftersom det kan vara svårt att fånga människors upplevelser och det är ett tidskrävande analysarbete eftersom, när vi skrivit om något så subjektivt så gäller det att vara noggrann för att få fram en så rättvis bild som möjligt. Forskare som arbetar med kvantitativa metoder brukar också ifrågasätta de kvalitativa metoderna och anmärka på att de innehåller ett alltför stort inslag av subjektivitet (Bryman 2011, s 368). Utifrån våra forskningsfrågor kom vi fram till att vi ville fortsätta med vår studie utifrån ett kvalitativt angreppssätt. En anledning är att vi har kunnat fråga människor hur, varför de gör saker och vad de tycker och tänker (Ahrne & Svensson 2011, s 10). Detta skulle också vara möjligt i en kvantitativ metod men vi ville kunna ha möjligheten att skapa en diskussion och utveckla de svar som intervjupersonerna gav.

När vi har analyserat materialet kan man se att detta var ett lyckat val eftersom det gav nya insikter i de frågor vi har velat få fram svar på.

Vi har genomfört semistrukturerade intervjuer samt analyserat vårt insamlade empiriska material (Bryman 2011, s 206). Anledningen till att vi har använt oss av semistrukturerad intervjumetod är att vi dels på ett sätt kunnat ha vissa färdiga frågor till våra respondenter men också valda teman för det vi har pratat om. Frågorna utformades på det sätt att de har kunnat skapa nya frågeställningar och gett upphov till diskussion under intervjuens gång. Varför vi inte bara använde teman var för att underlätta för den av oss som höll i intervjun, att den ska ha kunnat ”hitta rätt” spår igen om det skulle varit så att det blev obalans i samtalet eller att det svävade iväg. En har varit huvudansvarig för att styra intervjun medan den andra har fört anteckningar om samtalet. Vi har också använt oss av bandinspelning för att lättare kunna analysera samtalet i efterhand. Vi har då sluppit att oroa oss för att våra anteckningar inte har varit tillräckligt omfattande för att kunna göra en bra analys (May 2001, s 182). Heritage i Bryman (2008, s 428) menar att inspelning och transkribering av intervjuer innebär en fördel i form av att det underlättar en analys av det människor har pratat om.

Eriksson och Ahrne (2011, s 56) lyfter fram intervjuer som en så framträdande metod att de väljer uttrycka sig på följande sätt:

”Intervjuer är på många sätt ett oslagbart verktyg. På kort tid kan man få höra flera personers reflektioner kring ett samhällsfenomen ur deras synvinkel.”

Starrin och Wettergren menar att det under de senaste årtiondena har växt fram ett intresse för att studera hur sambandet mellan människa och samhället ser ut genom emotionella egenskaper. Specifikt har intresset uppkommit hos de som sysslar med socialvetenskap i ett större sammanhang och bredare bemärkelse. Forskningen brukar kalla det för ”emotioner” vilket innebär att man tittar på känslor och känslornas processer i ett socialt liv (Starrin & Wettergren 2008, s 105). I vårt syfte och våra frågeställningar finns det kopplingar till egenskaper som empati, ansvarskänsla och samvete vilket vi kan tolka som emotionella drag. Utifrån detta har vår metod valts för att komma så nära syftet som möjligt.

Vi genomförde intervjuerna på ett semistrukturerat sätt och hade även förberett olika teman. Vi hade en tanke om att en semistrukturerad intervju skulle kunna ge respondenten en större frihet att kunna prata om det som den anser är viktigt att belysa, vilket flyttar fokus från vad vi har velat ha för svar. Det blev en fördel på det sätt att insamlingen av data utgick från de intervjuades perspektiv vilket minskade riskerna för våra undermedvetna föreställningar att få vissa svar (May 2011, s 164).

Vår utgångspunkt för intervjustrukturen var att boka in nio intervjuer med i nuläget yrkersverksamma socionomer med olika arbetsuppgifter. En av intervjupersonerna tackade dock nej i sista stund vilket gjorde att det tillslut blev åtta stycken. Vi genomförde intervjuerna på respondenternas respektive arbetsplatser på grund av att det var lättare för dem att de slapp ta sig till oss och att det på så sätt tog mindre tid i anspråk av deras redan hektiska schema. En annan fördel med att intervjuerna gjordes på deras arbetsplats var att de kunde boka lokaler som vi skulle kunna sitta ostörda i under hela tiden för vår intervju.

Vid varje intervju började vi med det som Trevithick skriver i sin bok *Socialt arbete - teori och praktik* (2008), för informella konversationsöppningar eller socialt småprat. Det innebär att man pratar om okontroversiella saker som väder eller hur man tog sig till mötet för att skapa sig ett intryck av varandra innan mötet börjar och att ”bryta isen” lite mellan den som ska bli intervjuad och den som intervjuar (Trevithick 2008). Vi har också varit medvetna om att det har funnits en gemensam förståelse mellan respondenterna och oss som intervjuare, vilket vi också har märkt av när vi har kodat och analyserat materialet (Bryman 2011, s 434). Det innebär att de förstod vissa begrepp utan att vi behövde förklara dem och att vi förstod varandra utifrån att de har gått samma utbildning som vi håller på att slutföra.

Under intervjun satt den som intervjuade framför respondenten med ett bord emellan och den som förde anteckningar samt skötte inspelningen satt lite vid sidan om. Även om dessa positioner kändes förhörliknande emellanåt för oss så upptäckte vi att i samtliga intervjuer var det mest bekvämt och enklast att sitta på det sättet. Intervjuerna gjordes under en period på tre veckor så att vi skulle få tid för transkribering emellan. Vi ville ha tid att kunna transkribera så mycket det gick mellan våra intervjuer på grund av att vi ville ha intervjuerna så färskas som möjligt i huvudet när vi transkriberade och samtidigt kodade våra intervjuer samt att vi visste att transkriberingen skulle ta mycket tid. Enligt Bryman (2011, s 430) skulle det kunna ta fem till sex timmar att transkribera en timmes intervju. Vi avsatte därför gott om tid för att transkribera vårt material och även se transkriberingen som en form av analysarbete. Vi försökte att avgränsa intervjutiden till ca 30 minuter av två anledningar. Dels att vi ville ge alla lika mycket tid vilket gjorde att alla fick samma möjlighet tidsmässigt att uttrycka sig. Vi vet om att det kanske ändå inte innebär en form av absolut rättvisa då olika personer behöver olika tid på sig att svara på frågor men det är en avgränsning som gjordes. Vi avsatte mycket tid till transkriberingen men trodde inte att vi skulle kunna få ett genomarbetat analysmaterial där kodning av data ingår om vi arbetade mer än 30 minuter gånger åtta intervjuer vilket innebär i så fall ungefär 25 timmar på att arbeta med transkribering.

4.1 Urval

Vi har använt ett målinriktat urval (Bryman 2011, s 392) när vi valt ut våra respondenter som har medverkat i våra intervjuer vilket innebär att urvalet har gjorts strategiskt och inte slumpmässigt. De intervjupersoner som medverkar i vår studie är relevanta för vårt syfte. Respondenterna för vår studie är personer som är yrkesverksamma socionomer i nuläget. Det har varit av intresse att de ska vara yrkesverksamma just nu därför att vi har velat veta hur en yrkesverksam socionom resonerar just nu och inte hur någon som tidigare har arbetat med detta resonerar. Vi har därför gjort vårt urval utifrån att respondenterna ska vara så relevanta för vår undersökning som möjligt och kunna besvara våra forskningsfrågor utifrån ett nulägesperspektiv.

Vi har intervjuat kuratorer, socialsekreterare och behandlingspersonal. Samtliga respondenter är yrkesverksamma socionomer med varierad erfarenhet av att arbeta som socionom. Åldrarna på de vi har intervjuat är mellan 20 och 60. Vi menar att det är av intresse att fokusera på socionomer som en generell kategori och det innebär att vi också i vår studie har blandade åldrar och arbetserfarenhet. Vi har inte avgränsat det ytterligare av den anledningen att vår studie inte vill jämföra en specifik grupp socionomer med deras kollegor. Istället fokuserade vi på hur socionomer oavsett ålder, kön och arbetserfarenhet ser på att hjälpa utsatta människor utöver sin arbetstid. Det innebär att studien innehåller både män och kvinnor. De som medverkar i studien arbetar heltid och har en fast anställning.

Vi har via telefon och mail kontaktat intervjupersonerna för att höra om de var intresserade av att medverka. Vi har också skickat ut syftet med vår studie till de personer som har valt att delta. Detta för att de i förväg ska kunna ha läst om syftet med varför vi har velat intervju dem. Vi har inte velat att de ska kunna förbereda sig för mycket genom att de ska kunna ha tänkt igenom vad för sorts frågor och teman som kommer att tas upp under intervjun. De har av den anledningen inte fått en förberedande intervjuguide (Bryman 2011, s 419) eftersom de då hade kunnat skapa sig givna svar eller diskutera med kollegor i förväg. Detta hade gett dem en chans att konstruera svar som de trodde att vi ville ha. Det skulle kunna påverkat vad Guba och Lincoln i Bryman uttrycker som äktheten. Det innebär att en helt rättvis bild kan vara svårt att förmedla även om det är detta som eftersträvas i den objektiva forskningsutgångspunkten (Bryman 2011, s 356-257).

4.2 Avgränsning

Vi har gjort en avgränsning genom att titta på hur yrkesverksamma socionomer ser på att hjälpa utsatta människor utanför sin arbetstid. Vi har avgränsat oss för att lättare kunna närma oss syftet med studien.

Denna avgränsning innebär att studien främst har ett mikroinriktat perspektiv d.v.s. att vår studie syftar på att fånga individers upplevelser och hur individer tänker om situationer i deras vardagliga liv. Vid de tillfällen där studien ändå går något utöver mikronivån så är det mesonivån som träder in där det förklaras hur samspelet mellan organisationer kan påverka individer (May 2001, s 59).

4.3 Metodologiska problem

Vi upplevde under intervjuernas gång att det blev bättre och bättre kvalitet på våra intervjufrågor vilket gjorde att det lättaste materialet empiriskt var det sista vi fick in. Detta genom att vissa gemensamma teman uppstod och att vi kunde se samstämmighet i vissa svar redan innan vi transkriberat materialet. Genom dessa teman och svar blev det lättare för oss att ändra utformningen på frågorna så att de blev mer specifika och relevanta för vårt syfte.

En av de åtta intervjuerna (intervjuperson Magnus) vi gjorde, försvann tyvärr genom tekniska problem. Vi ångrade i efterhand att vi inte hade kopierat materialet och säkrat det men samtidigt är vi tacksamma för att det bara var en av de åtta som raderades bort. Vi antecknade också under intervjuernas gång vilket gjorde att vi ändå kunde använda den intervjun som försvann, men dock ytterst begränsat. Intervjun med vad vi kallar intervjuperson Anneli bröts också för en kort stund men det var ingenting som påverkade vår empiri i någon större utsträckning. Vid något tillfälle med intervjuperson Therese ringde också en telefon högljutt under en tid och det kan ha påverkat detaljrikedomen i arbetet med transkriberingen under dessa minuter men vi kunde ändå höra vad som berättades i stora drag och det var inget betydande för vår kodning.

Tidsaspekten för vår studie gjorde att vi med största sannolikhet inte uppnådde total mättnad i våra intervjusvar. Med mättnad menas att ytterligare intervjuer förmodligen inte ger någon helt ny kunskap som är användbar. Snarare kommer det troligtvis att vara så att vårt material inte har varit tillräckligt omfattande för att göra de analyser som krävs för ett mer kvalificerat forskningsresultat utan mer anpassningsbart som kandidatuppsats. Eriksson och Ahrne (2011) menar att det sällan räcker med att intervjua en eller ett par personer. De menar att sex till åtta personer är mer tillförlitligt för att få ett material som är mer oberoende av enskilda variabler och personliga uppfattningar. Samtidigt säger de att man kanske behöver tio till femton intervjuer för att kunna ha ett urval som är representativt (Eriksson & Ahrne 2011, s 44).

4.4 Metodens begränsningar

Eftersom vår studie baseras på yrkesverksamma socionomer utan att aktivt dela in dessa i t.ex. kategori efter kön, ålder o.s.v. är vi medvetna om att det resultatet vi har fått har varit av mer generell karaktär för den bredare målgruppen socionom.

Vi är medvetna om att det kan förekomma skillnader mellan olika grupper inom den breda yrkeskategorin socionomer/socialarbetare men har valt att ändå inte göra jämförelser mellan de olika klasserna inom yrket. Detta för att avgränsa vår studie till vad just socionomer oavsett arbetsuppgift beskriver runt den angivna forskningsfrågan.

När vårt intresse för hur socialarbetare uppfattar sig själva som hjälpare har växt fram, har det varit genom att t.ex. se på hur människor reagerar olika när de går förbi tiggare och de förväntningar vi själva har reflekterat över när vi upplevt sådana situationer. Vi har då tänkt mycket på vad som förväntas av oss utanför vår yrkesroll när vi ser sociala problem, eftersom vi snart kommer att bli yrkesverksamma socionomer. När studenter eller andra forskare undersöker sociala problem och väljer ut ett forskningsområde görs det utifrån vad forskaren bär på i sitt eget inre. Forskningen blir då ett ställningstagande utifrån socialpsykologiska anledningar (Jönson 2010, s 9). Det kan vara problematiskt och en begränsning att göra ett forskningsval och vi är medvetna om att vi kan ha gjort de val vi har gjort eftersom vi har vissa givna förutfattade uppfattningar vilket också Jönson styrker.

4.5 Tillförlitlighet och äkthet

Lincoln & Guba i Bryman (2011, s 352) menar att det i kvalitativ forskning är nödvändigt att använda mer specialiserade begreppsmetoder för att kunna göra en etablering och att kunna mäta kvalititeten i den kvalitativa forskningsansatsen. Två termer som de använder konkret är tillförlitlighet och äkthet. Vi är medvetna om precis som Bryman (2011, s 354) påpekar att reliabilitets och validitetskriterier är svårt att direkt tillämpa i vår studie. Därför har vi lagt mycket tid på att granska specifika tillämpningstermer och beskriva vilka dessa är för den kvalitativa metoden eftersom det är komplicerat att komma fram till en entydig bild av den sociala och i vår studie mer specifikt ”inre” verkligheten.

Vi är medvetna om att de personer vi har intervjuat inte är representativa för en omfattande grupp socionomer men det vi har gjort är att generalisera vårt resultat till teorin (Bryman 2011, s 369). Våra teoretiska slutsatser har då blivit det som ger en tyngd åt tillförlitligheten i vår studie eftersom det påverkar generaliserbarheten. Validitet inte bara är en fråga om metod. I valideringen väcks nya tankebanor om teoretiska frågor. Vi har därför verifierat och granskat våra tolkningar utifrån teorin (Kvale 2009, s 271). Vi har också haft ett granskande synsätt för att kunnat få en pålitlighet i vår studie. Bryman har delat upp tillförlitligheten i fyra steg som alla har en motsvarighet i kvantitativ forskning, dessa är trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och en ny möjlighet att styrka och konfirmera. Detta bygger på att det finns en stor tveksamhet rörande begreppen validitet och reliabilitet inom kvalitativ forskning eftersom detta förutsätter att det finns möjlighet att komma fram till en slutsats som visar på en absolut sanning över den

sociala verkligheten. Guba och Lincoln i Bryman (2011, s 354) menar att det kan finnas flera beskrivningar av denna verklighet. Det gör att vi har varit tvungna att vara noggranna när vi kodat våra data samt analyserat vårt material. Det har också varit svårt med upprepbarhet i vår kvalitativa studie eftersom mycket baseras på tolkningar och att det är svårt att få exakt samma svar från en intervjuperson om det sker vid olika tillfällen och med olika forskare (Alvehus 2013, s 123).

4.6 Kodning och resultat av kodning

För att kunna göra våra intervjuer till ett relevant och användbart redskap för analys har vi redan under transkriberingens gång börjat koda materialet. Det är viktigt att göra detta i ett tidigt skede för att på ett bra sätt kunna strukturera materialet som kan vara av stor mängd kvantitet (Bryman 2011, s 523-525). Jönson (2010, s 56) beskriver också detta som ett optimalt tillvägagångssätt i en forskningsprocess. Vi började koda tidigt för att kunna ordna mängden data till vad som var begripligt så snabbt som möjligt. Detta för att undvika att hamna i alltför stora och generella områdesvinklingar. Att koda vårt material har tagit mycket längre tid än vi från början hade trott. Samtidigt försökte vi hitta mönster i vår empiri. Lite för snabbt kom vi fram till vad vi trodde var slutsatser. När vi tänkte igenom det flera gånger till kom vi fram till att vårt kodade material inte var av den omfattningen att den skulle hålla kvalitativt utan vi fortsatte att koda och nu med mer detaljrikedom än under den första kodningen. Det vi trodde var vårt färdigkodade material var egentligen bara en grovsortering. Vi upplevde att det vi hade fått fram, mer kändes av journalistisk karaktär än användbart för att analysera på ett vetenskapligt och forskningsbart plan. Vi började därför bryta ner materialet i specifika koder utifrån relevansen till vad som skulle bli en hållbar analys som matchade vårt syfte och våra frågeställningar. Samtidigt var vi noga med att absolut inte ändra eller manipulera vår empiri på något sätt vilket gjorde att vi hela tiden fick överväga varje ord och mening som kodades.

Praktiskt gjorde vi så att vi skrev ut hela vårt transkriberade material så att vi kunde arbeta med det manuellt. Vi använde överstrykningspennor där vi hade delat in nyckelkoderna i olika teman, gult för valmöjligheter, blått för yrkesegenskaper, grönt för profession, rosa för kunskap och orange för kontrasten fritid-arbete. Därefter började vi att klippa och klistra i det material vi hade fått och delade upp lapparna i högar som vi sedan gick igenom för att hitta mönster. Där började vår analys ta fart på allvar och vi såg koder som vi inte hade upptäckt tidigare. Det fanns mycket samband och vi fick en större förståelse för vikten av kodning men det vi också nu såg var avvikarna som vi vid den ”grova” kodningen hade missat (Jönson 2010, s 56-62).

Vi fick fram koder som visade på struktur och systematik i hur de socionomer vi har intervjuat av olika anledningar väljer att:

1. *Inte vara socionomer* utanför arbetstid av olika anledningar. Det är att göra annat på sin fritid, se socionom som ett yrkesval, att inte skänka pengar, att veta att det inte gör nytta p.g.a. den kunskap som finns i professionen samt att sätta gränser. Detta ligger som underrubriker i kodningen och beskrivs specifikt i analysen.
2. *Att vara socionomer* utanför arbetstid och utföra olika hjälpsysslor, främst till vänner och bekanta men att sätta en gräns för när det inte är möjligt längre. När gränser sätts är det i första hand mot människor som de inte känner eller finns i periferin.

4.7 Etiska överväganden

Efter att vi gjort våra intervjuer har dessa kodats och analyserats. I den processen har vi förmodligen omedvetet valt vissa saker att lyfta fram i vår forskning och andra inte. Vad som har kommit fram i mötet mellan oss som forskare och den intervjuade har valts ut av oss eftersom det är vi som ska lyfta fram en relevant analys utifrån vårt syfte. Andersson och Swärd (2008, s 247) menar att det i en sådan process är viktigt göra en etisk reflektion. I vårt fall innebär det att vi har utgått från informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Daneback & Månsson, 2008). *Informationskravet* innebär att vi på förhand valde att informera intervjupersonerna om att deltagandet var frivilligt och att de hade möjlighet att närsomhelst kunna avbryta sin medverkan. *Samtyckeskravet* innebär att innan vi började med våra intervjuer så informerade vi om syftet med vår studie och därefter begärde vi in samtycke till att vi fick använda intervjumaterialet till vår studie. Alla respondenter gick med på att medverka i vår studie efter att de tagit del av denna information. *Konfidentialitetskravet* gjorde att vi berättade för deltagarna att deras identitet inte kommer att röjas och att vi garanterade anonymitet genom att vi har avidentifierat personerna i vår studie. *Nyttjandekravet* innebar att vi endast använde vår insamlade empiri för vår uppsats och inga andra ändamål. Detta har vi också berättat för de som ingår i studien. (Daneback & Månsson, 2008, s.166).

Vi har valt forskningsfrågor med en utgångspunkt från att vi vill ha reda på hur de yrkesverksamma socionomerna upplever syftet för vår studie. Vi har försökt att förhålla oss så neutralt och objektivt som möjligt till våra frågeställningar. Vi är medvetna om att det finns en risk att vi har valt ett område som grundar sig i egna föreställningar och p.g.a. att vi är medvetna om detta är det något vi hela tiden har reflekterat över på olika sätt när vi samlat in empiriskt material, sorterat data, analyserat och skrivit. Bryman (2011, s 143) menar att en stor del av forskningen inom samhällsvetenskap får anslag och hjälp från företag och statliga/kommunala organisationer.

Då menar han att det kan finnas intressen som vill skydda de egna intressen som rör studien. Det skulle kunna bli så att det läggs pengar på det som gynnar den egna organisationen. I vårt fall finns inga ekonomiska intressen men vi är medvetna om att vi kan vara präglade av subjektiva uppfattningar.

Vi har under hela processen försökt att ha en etisk medvetenhet av den anledningen att det inte går att genomföra en vetenskaplig studie utan att ha de regler i åtanke som den samlade forskarkåren har ställt upp. Vi har därför tänkt på det när vi tagit fram våra frågor, när vi har intervjuat samt när vi har skrivit. Vi har också delvis diskuterat etiska frågor med studiekamrater som i detta fall skulle kunna ses som våra kollegor (Aspers 2011, s 83).

Det kan vara etiskt problematiskt att omvandla mötet som har skett mellan forskaren och den beforskade till text. Allt som har sagts får inte plats och vissa val måste göras av forskaren som behöver ta ställning till vad som ska väljas bort och vad som ska beskrivas. Forskaren kanske också väljer ut lämpliga citat (Andersson & Swärd 2008, s 247). Vi har funderat mycket över just citat och har reflekterat över att vi inte har velat att citat blivit ryckta ur sitt sammanhang. Det är lätt att använda ett lockande citat för att ge en text intresse men om det är lösryckt och inte i sitt sammanhang har vi känt att vi har fått plocka bort det för att det inte har känts som att vi har legat nära källan. Vi har då fått skriva om citatet till löpande text eller så har vi fått byta ut citatet.

5. Begreppsanvändning

Här förklarar och definierar vi de centrala begrepp som används i analysen. De centrala begreppen är fritid, arbete, tiggare, yrke/profession, altruism, kunskap och gränssättning.

5.1 Fritid

Vi har sett att begreppet fritid är svårt att riktigt definiera och att olika källor använder olika definitioner på just detta. Vi anser att begreppets innebörd är olika för olika personer och att det har att göra med att vi läser in olika saker från våra egna situationer och liv. Men i nationalencyklopedin (2014-05-09) definieras det som:

”fritid, den del av dygnet och veckan som inte upptas av arbete, måltider och sömn.”

Även om denna definition är kort och inte så detaljerad anser vi att den beskriver på ett bra sätt det som vi själva definierar begreppet fritid och som också beskrivs av SCB i sin rapport *Fritid 1976-2002* (2004, s 21). De definierar också begreppet som vi skrev innan med ett tillägg som låter som att fritid är den tid som är över när man gjort sina förpliktelser och sysslor som anses

nödvändiga. Fritid skulle då vara den tid som blir över på dygnet när man fullgjort sitt arbete, sina plikter och annat som man måste göra.

Andra som definierat begreppet fritid är Leitner och Leitner i sin bok *Leisure Enhancement* (2012, s 3). De skriver om fritid som tid som är fri från plikter, arbete och andra livsupphållande funktioner som till exempel mat och sömn. De skriver att det kanske inte är den absolut bästa eller den djupaste definitionen men att det troligtvis är den definitionen som är mest använd.

5.2 Arbete

Även detta begrepp har vi sett att det finns olika definitioner på i olika sammanhang och olika källor. Även här använder vi nationalencyklopedins (2014-05-09) definition som i detta fall lyder:

”arbete, verksamhet på vilken en människa bygger sin försörjning.”

Här kan man se att de definierar det som att man får någon form av lön för sin insats. En vidare beskrivning av begreppet gör Leitner och Leitner (2012, s 4). Deras beskrivning är mer att arbete ses som en plikt, att det är något man bestämt att man ska göra, att arbete är förpliktigad tid och att i arbetet ligger ett visst mått av tvång eller åtagande. Utifrån dessa tolkar vi det som att arbete är när man utför någon form av förpliktigad uppgift som man erhåller någon form av betalning genom. Även om detta är en förenklad version av begreppet, kan vi se att detta nog är det sättet de flesta av oss tänker på när vi ska definiera begreppet arbete.

5.3 Tiggare

En tiggare är en person som huvudsakligen livnär sig på att tigga var den första definitionen vi fick av begreppet tiggare i nationalencyklopedin. Detta gav oss ingen större förklaring på vad en tiggare egentligen är och vad innebörden av att tigga som begrepp är. Vi sökte vidare på orden tigga och fick förklaringen att det är att försöka att minska någons fattigdom genom att skänka en gåva och att tiggeri är ett dåligt men svårutrotat sätt för många i fattiga länder att försörja sig på (Nationalencyklopedin 2014-05-12). Då vi inte tycker att detta är de definitioner som gör begreppen helt rättvisa så använder vi även Beijers (1999, s 32) definition på ordet tiggare:

”Tiggare är personer som fått eller försökt få ekonomiskt bidrag genom att tigga. Detta innebär att tiggare begär pengar utan att erbjuda någon form av vara, tjänst eller uppträdande, samt att inkomsterna från detta tiggeri utgör en stor del av försörjningen.”

Utifrån dessa olika definitioner skulle vi själva definiera begreppet tiggare som en person som till mesta del livnär sig på att begära gåvor från okända människor utan att ge någon form av motprestation tillbaka.

5.4 Yrke/profession

I nationalencyklopedin benämns ett *yrke* som ett arbete som man kan försörja sig på och att detta arbete kräver vissa särskilda kunskaper för att kunna utföras. Begreppet profession likställs ofta med ordet yrke men det bygger på mer formell utbildning och ofta en högskoleutbildning (Nationalencyklopedin 2014-05-12). En mer tydlig förklaring på vad begreppet profession är skriver vårdförbundet om på sin hemsida. De definierar profession som bl.a. ett yrke som vilar på vetenskapliga grunder, har egna etiska regler och har ett autonomt ansvar mot sitt eget yrkesområde (vårdförbundet 2014). Även Thomas Brante (2009) skriver om att professioner är yrken som baserar sin legalitet och status på vetenskaplig forskning.

5.5 Altruism

Begreppet *Altruism* kan definieras som att man som person är osjälvisk mot andra människor. Det vill säga att man ser andras intressen före sina egna. Nationalencyklopedin (2014) definierar det som:

”Altruism, att vilja och behandla någon annan (mänsklig) varelse än en själv väl, utan avsikt att därigenom gagna sitt eget intresse.”

Att det då handlar om att utan egen vinning eller att gör det som är bäst för en själv, behandla någon annan människa väl. Det vill säga att andra människors välbefinnande är viktigare än ens eget och att man frivilligt hjälper andra även om man själv skulle kunna råka illa ut på något sätt. Enligt vissa psykologer ingår begreppet *altruism* i något som kallas *prosocialt beteende*. Detta beteende definieras ofta som ett beteende som gynnar andra än en själv och har positiva sociala följder (Karlsson 2012).

5.6 Kunskap

Detta begrepp har i århundraden försökts definieras av många olika personer, men den definition som finns på nationalencyklopedins hemsida (2014) är att:

”kunskap, fakta, förståelse och färdigheter, tillägnade genom studier eller erfarenhet.”

Inom *kunskapsteorin* (Hartman 1998) studeras hur vi skaffat oss den kunskap som vi baserar många av våra beslut på. Man kan säga att det finns två linjer i hur man skaffar sig kunskap. Den första linjen handlar om att vi föds med ett visst mått av *förnuft* och att det är detta förnuft vi använder oss av för att nå fram till säker kunskap. Denna linje kallas för *rationalism* som kommer av ordet *ratio* som betyder förnuft. Den andra linjen kallas *empirismen* som kommer av ordet *empiri* som betyder *erfarenhet*. Empirismen handlar då om att vi skaffar oss kunskap genom att använda våra sinnen och att det dessa sinnen ger oss erfarenheter om hur saker ser ut och fungerar (Hartman 1998). Genom att kombinera dessa två linjer så skapar man den kunskap vi har idag och att grunden måste vara erfarenhet, men att förnuftet måste vara med och bearbeta saker för att det ska kunna bli till en kunskap (Nationalencyklopedin 2014).

5.7 Gränssättning

Eftersom att vi inte har hittat en klinisk och entydig definition av begreppet *gränssättning* så förklarar vi gränssättning genom att använda närliggande begrepp i vår definition. Enligt Nationalencyklopedin (2014) så definieras ordet *gräns* som en tänkt skiljelinje mellan två områden. *Gränsfall* är enligt Prismas Svenska ordbok (2003) något som är svårt att definiera och att *smärtgräns* beskrivs som att det är på gränsen till hysteri och att göra något eller att vara nära något som upplevs som något negativt. *Gränsöverskridande* förklaras i samma bok med att inte hejdas av några gränser.

6. Analys

I detta avsnitt kommer vi att analysera vår empiri med hjälp av teorin rationella val. Empirin består av kvalitativa intervjuer med åtta yrkesverksamma socionomer som arbetar inom olika områden av socialt arbete. Analysen innehåller teman utifrån syftet med vår studie och vi kommer med hjälp av teorin att analysera empirin. Vi använder växelvis empiri och teori i vår analys och efter det finns det en sammanfattande analys som summerar vad empirin som helhet uttrycker.

6.1 Kort beskrivning av empirin

Vi har det Aspens (2011) beskriver som primärmaterial. Det innebär att vår empiri har samlats in med hjälp av intervjuer med respondenter och att det då är skapat utifrån våra frågeställningar. Vi har på det sättet kunna kvalitetssäkra vår empiri genom att vi har kunnat definiera våra frågor i förväg. Här presenteras de åtta respondenterna i vår studie. Namnen är fingerade för att

personerna är avidentifierade i studien. Vi beskriver kort vad de har för typ av anställning och vad som är deras huvudsakliga arbetsuppgifter.

Vanja arbetar som handläggare på vuxenenheten i stad X. Hon arbetar med att utreda och följa upp insatser. Det kan vara missbruk, socialpsykiatri, LSS och annat.

Johanna arbetar som handläggare på vuxenenheten i stad X med uppföljning och utredning. Det kan vara missbruk, socialpsykiatri, LSS och annat.

Hedvig arbetar som utredande socialsekreterare inom socialpsykiatri och missbruk i stad X. Har även en del LSS.

Bertil arbetar som socialsekreterare i utredning och uppföljning i stad X. Personen matchar klienternas behov och tar beslut om insatser.

Therese arbetar som behandlingsansvarig socionom på ett boende för missbrukare i stad X. Har en stödjande, behandlande och kontrollerande funktion.

Emil arbetar på ett behandlingshem för vuxna missbrukare i stad X. Har främst en behandlande och stödjande funktion.

Anneli arbetar som skolkurator med elever från F till nio i stad X. Det är främst enskilda samtal men även gruppsamtal.

Magnus arbetar på behandlingshem för vuxna missbrukare. Han har behandlande, stödjande och kontrollerande funktioner. Det var också denna intervju som vi enbart har anteckningar från, se avsnitt metodologiska begränsningar.

6.2 Resultatet av kodningen/analysen i olika spår.

Vi har tre spår i vår kodning som finns i vår analys. Det innebär att vi har sett tre framträdande mönster när vi har transkriberat, kodat och analyserat materialet. De tre koderna har varit vår utgångspunkt för analysen. Dessa tre spår är:

1. Man säger väldigt tydligt att jobbet är tillräckligt. Detta syns under kodningen inte socionom utöver arbetstiden. Det finns en stark önskan om att sätta gränser för att själv kunna orka med och för att inte familj och vänner ska bli drabbade.

2. Trots att man säger att jobbet är tillräckligt så gör man ändå olika saker på sin fritid som innebär att hjälpa, vilket syns under kodningen socionom utöver arbetstiden. Detta kan man utläsa av att respondenterna ger olika svar på olika frågor. Direkta frågor besvaras med ofta med att ”jag hjälper inte”. Vid indirekta frågor framkommer ändå att de hjälper delvis.

Det finns också ambivalenta svar på samma frågor vilket gör att vi har sett att gränsdragningen är en sak verbalt och en annan sak i praktiken.

3. Hjälpen sträcker sig i stort sett aldrig utanför vänskaps/familjekretsen vilket gör att den är begränsad. Det finns en yttersta gräns för hjälpanDET. När smärtgränsen passeras är det förknippat med risker som utbrändhet eller att det går ut över ditt eget, familjens eller vänners välbefinnande.

6.3 Inte socionom utöver arbetstiden

Under denna rubrik kommer vi att specificera de olika underrubriker som är kopplade till att inte vara socionom efter sin arbetstid. Det finns fyra stycken teman som är utmärkande för att inte vara socionom utöver arbetstiden. Dessa fyra är att inte ge pengar till tiggare, gränssättning, att göra annat på sin fritid och yrkesval baserat på kunskap och profession.

6.4 Att inte ge pengar till tiggare

Att ge pengar till tiggare är enligt våra respondenter något som i så fall sker på fritiden och det är inte något som de tycker är aktuellt på sin arbetstid. Här lyfts kunskap fram som ett bärande argument för att inte ge pengar till tiggare. Även om våra respondenter tycker att det är något som är förknippat med fritiden så kan vi se att det inte är något som de gör när de inte arbetar heller.

”Jag ger inte pengar till tiggare alls.”(Johanna 2014)

Johanna anser att det är bättre att de gör någonting för att få in pengarna som att t.ex. sälja faktumtidningar. Dessutom känner hon att om hon ger till en så måste hon ge till alla. Valet att ge till en kan bli väldigt kostsamt, vilket får henne att inte ge alls. Här använder *Johanna* ett hyperrationellt resonemang som grundar sig i att om du ser en handling som är optimal så väljer du att inte se de kostnader som sökandet efter detta är förknippat med. Det skulle kunna vara en ståndpunkt att det är utmärkt att ge till alla som vill ha något av dig men att du inte kan det eftersom det inte finns möjlighet. I *Johannas* fall ser hon det mycket kostsamma i att ge till alla människor och väljer då att inte ge till någon alls. Det blir en form av svartvitt tänkande som kan ha en grund i att hon väljer det handlingsalternativ som är lättast att hantera (Elster 2009, s 51).

”Jag skänker inte pengar till tiggare, då ger jag hellre en frukt.”(Emil 2014)

”Jag köper hellre en macka än ger pengar.”(Hedvig 2014)

Emil ger heller inte pengar till galor och organisationer. Det ser ut att finnas ett mönster inom yrkeskåren att inte ge pengar direkt till tiggare.

Att hjälp till tiggare är något som ska komma från professionellt håll och inte från ideella krafter. Att inte ge av sina egna pengar är en uppfattning som respondenterna menar är baserad på kunskap. De kan däremot gärna ge saker som de ser kunskapsmässigt hjälper den utsatte. Det finns en uppfattning att mat är det som den utsatte behöver. Vi ser här att de gör ett val att ge det som de bäst tror uppfyller målen för den som är utsatt helt i linje med vad ett rationellt val innebär. Samtidigt finns det också en slags självbevaringsdrift i t.ex. *Johannas* uttalande där det inte finns möjlighet att hjälpa för risken att bli utblottad själv då är stor.

I den bredare och förfinade delen av teorin rationella val, har det fastställts att känslor och subjektivitet också är något som måste tas hänsyn till vid en analys där denna teori används, till skillnad från den från början ”objektiva” naturvetenskapliga tanken. Känslor kan på olika sätt påverka valen och stolthet är en egenskap som får människor att inte frångå sina uppfattningar. Även om det finns en spontan tanke att ge pengar så frångås inte den ursprungliga tanken som baseras på den kunskap som våra respondenter säger sig ha. De uttrycker på flera sätt att det finns en så stark kunskap inom professionen för vad som är klientens bästa att de på sin fritid har med sig denna kunskap och gör rationella val efter det. Yrkestolthet kan också förklara varför de inte ger pengar och istället tycker att tiggarna borde fråga om mat eller inte tigga alls eftersom respondenterna säger sig veta att de inte behöver tigga. Detta p.g.a. att det inte ska behövas i ett välfärdsland som Sverige (Elster 2007, s 227-228).

”Jag vet hur systemet fungerar och det finns matpengar att ansöka om.” (Emil 2014)

”Jag ger inte pengar till tiggare, då köper jag hellre en korv.” (Bertil 2014)

Bertil ifrågasätter om vissa av hans klienter han sett verkligen behöver tigga p.g.a. att han vet att de får ekonomisk hjälp på annat håll. *Emil* är av samma uppfattning för att han har den inställningen enligt honom själv att man inte ska behöva tigga på gatan utifrån det skyddsnät som finns i Sverige och att en stor del av de som tigger gör det för andra saker som de inte får försörjningsstöd till.

En annan analytisk poäng med rationell handlingsteori är att det inte går att förutsätta att människor gör sina val och sina handlingar utifrån ett socialt tomrum. Det är snarare så att det finns en påverkan av vad andra människor tycker och tänker och hur de agerar. Det är därför mycket svårt att veta hur individer kommer att göra i specifika situationer. Trots att det finns en tydlig gräns i vår analys för att socionomer vill sätta gränser så finns det i *Therese* en avvikare. Hon menar att hon inte vill sätta de gränser som de andra tycker är så viktigt. Hon tycker mer att det är en självklarhet att hennes uppfattning ska vara den dominerande i en socionomkarriär.

Det är därför med hjälp av rationella val som teori, svårt att i alla situationer utgå från att vi alltid är just rationella. Det kan tyckas som ett motsägelsefullt resonemang eftersom det inom rationell handlingsteori ofta är så att individer som studeras ser sig själva i samklang med omgivningen och då tror att det som de själva uppfattar är något som andra också delar (Danell 2007, s 94). Här kan vi se att rationella val som teori gör det svårt för oss att gå djupare i analysen eftersom det i den rationella människan finns en irrationalitet. Vi människor är ofta styrda av våra känslor när vi tar olika beslut. Här finns också bl.a. begrepp som moral och värdegrundsarbete att ta hänsyn till och det gör att rationaliteten kanske kommer i andra hand.

Som vi har konstaterat ger inte våra respondenter pengar till tiggare. Detta går emot det motivhierariska system (Elster 2009) som finns globalt i alla samhällen. Det man ofta ser som en altruistisk eller inte självisk handling ses ofta i ljuset av att det bara är en påhittad osjälvisk handling, att den i grunden har egoistiska motiv. Vi kan här se att det finns en professionalitet eftersom våra respondenter väljer bort glorian och istället använder sig av den kunskap som de säger sig ha, att det inte hjälper att ge tiggare pengar därför att pengarna inte gör någon nytta för den utsatte utan kanske t.o.m. istället gör skada i form av t.ex. ännu mer droger och alkohol som förstör kroppen. Bl.a. *Johanna* menar att ingen tiggare kommer bli hjälpt om hon ger dem pengar. En tolkning är att detta skulle kunna vara en ursäkt för att slippa ge av sina privata ihoptjänade pengar. Elster påpekar att hyckleri är ett sätt att leda andra individer vilse genom att säga att man har ett annat motiv än det ursprungliga och verkliga motiv som egentligen finns. Han menar att det idag alltid framställs taktiskt i debatter att förslag du själv har som är av eget intresse lyfts fram som nyttigt för allmänheten (Elster 2007, s 42).

6.5 Gränssättning

Vi kan se att det finns en stark enighet när det gäller betydelsen av att vilja dra gränser för att tydliggöra skillnaden mellan arbete och fritid. Den enigheten är kopplat till en önskan som finns på ett teoretiskt plan hos respondenterna vilket vill säga att det är något de uttrycker att de vill göra.

”Ska du palla med detta jobbet måste du dra vissa gränser” (Bertil 2014)

Detta uttalande av *Bertil* symboliserar vad våra respondenter anser är otroligt viktigt inom socialt arbete kopplat till relationen mellan fritid och arbete. *Bertil* tror inte att man fixar det alltför länge om man inte drar vissa gränser. Samtidigt är det intressant att han uttrycker ”vissa gränser” därför att det är mycket vad vår kodning av empirin visar och det som är spår nummer två. Med vissa gränser menar *Bertil* att han tror att man annars kan bli utbränd.

Han berättar som de andra respondenterna på flera olika sätt också uttrycker, att det finns ett starkt behov av att också få stället för att bara ge.

”Man måste få ibland också, det går inte bara att ge och ge.” (Bertil 2014)

Bertil menar att man måste få ibland också och inte bara hjälpa och hjälpa. Han tycker att han ger så mycket på jobbet så ”att få” tillhör fritiden. Det är på fritiden du får och på arbetet du ger. Det finns en överensstämmande attityd att man inte kan vara hjälpande överallt. *Hedvig* säger att hon har så mycket arbete ändå så att det är viktigt att sätta en gräns och *Johanna* tror att socionomer gör tillräckligt hårt arbete på sin arbetstid att man inte ska behöva ta med jobbet hem. Respondenterna uttrycker sig såhär:

”När man är hemma, då kan man vara ledig och då är man inte socionom.” (Johanna 2014)

”Jag går inte fram till klienter när jag är ledig” (Hedvig 2014)

”Mitt självändamål är inte att hjälpa resten av världen när jag ledig” (Anneli 2014)

”Jag springer inte runt och hjälper folk när jag är ledig” (Emil 2014)

”Jag vill inte gå sönder” (Vanja 2014)

Hedvig menar också att hon sällan tar med jobbet hem, att hon har ganska lätt för att stänga av jobbet när hon går därifrån. Hon går inte fram till klienter när hon är ledig. Där sätter hon en gräns säger hon. Hon kan känna att hon kan hålla distansen mellan fritid och arbete. *Emil* menar att det går att reglera sina känslor. Vi ser här tydligt att respondenterna tycker att det är viktigt att sätta gränser mellan fritid och arbete, att det finns en längtan och en önskan att få släppa jobbet när man går hem. *Emil* uttrycker att det faktiskt går att reglera de känslor och egenskaper som är knutna till jobbet. Det är en uppfattning som delas av majoriteten men vi kan se att det finns svårigheter med detta när vi har kodat vårt empiriska material. Detta återkommer under rubriken ”svårt med gränssättningen”.

Johanna menar att det är bra att koppla bort jobbet på sin fritid, att inte tänka på det eftersom det är ett psykiskt krävande jobb. *Vanja* knyter samman resonemanget på ett bra sätt när hon uttrycker att:

”Hela ens liv inte kan vara uppbyggt på att hjälpa andra människor och det är viktigt att ta ett steg tillbaka ibland för att hålla i långa loppet” (Vanja 2014)

”Jag varken vill eller kan bära världens problem på mina axlar” (Vanja 2014)

”Det räcker med det jag gör på min arbetstid, jag måste sätta någon typ av gräns” (Vanja 2014)

”Det skulle vara omöjligt för mig att göra mer än det jag gör i nuläget, jag skulle gärna vilja men det går inte just nu.” (Magnus 2014)

Det finns en stark önskan hos respondenterna att få sätta gränser mellan arbete och fritid. Ur en rationell aktörssynpunkt är det inte några bekymmer alls att välja sina önskningar. Elster (2007, s 31) menar att önska en viss sak är som att redan inneha den. Gränssättning är alltså inget problem om man belyser den enbart med hjälp av en okritisk rationell handlingsteori. Problemen uppstår först när önsknigen inte faller in och gränserna suddas ut eller förflyttas. Vi kommer till det i avsnittet svårigheter med gränssättning i spår två av kodningen där du blir socionom utöver arbetstiden.

För att redan nu belysa svårigheter med gränssättning så säger t.ex. *Vanja* att hon försöker vara så privat hon kan på fritiden. Hon uttrycker en önskan att vara privat i den utsträckning som det är möjligt, men hennes påstående talar även om att gränsen ibland överskrids.

”Jag kastar mig inte in i hjälpande med vem som helst på min fritid.” (Emil 2014)

”Jag tror inte det är samma människor man hjälper på sin fritid som på sin arbetstid.” (Therese 2014)

Therese säger också att det främst handlar mycket om att hjälpa nära, kära och familj än människor som är längre ifrån den innersta kärnan. Det får inte resultera i att det skapar en utbrändhet, att det drabbar den egna familjen eller egna intressen utöver hjälpanDET säger hon. Absolut inte heller om hennes barn skulle bli åtsidasatta. Hon känner att det blir mer kravfyllt att hjälpa någon som hon känner, som om någon hon känner t.ex. skulle sälja faktumtidningar.

”Handlar det om stora saker så fightas jag för mitt umgänge och min familj.” (Vanja 2014)

Citatet från *Vanja* är talande för poängen av analysen för gränssättningen. Gränserna är inte så tydliga som det önskas även om de finns. Den yttersta gränsen går enligt empirin vid människor relativt långt från respondenterna. De människorna som på jobbet kanske är dina klienter eller finns i periferin. Om de däremot sätts inför situationer att hjälpa mer närstående människor är det svårare att tydligt stå upp för sina gränser. *Johanna* menar också att hon inte alls bryr sig om dem hon inte känner när hon är ledig.

”Jag skiter i folk i den yttre omgivningen men vänner bryr jag mig om.”

(Johanna 2014)

6.6 Att göra annat på sin fritid

Vi ser att det finns en klar tendens till att ha mycket annat att göra på fritiden som inte är förknippat med att hjälpa utsatta människor. Det handlar om egna aktiviteter som är baserat på hobby eller att ha mycket att göra med familj och vänner.

”All min tid utöver jobbet går till att umgås med min familj” (Magnus 2014)

”Räddningen för mig är nog att jag har mycket annat att göra på min fritid”

(Emil 2014)

Magnus skulle gärna hjälpa mer än han gör och engagera sig i politiskt frivilligarbete men dottern tar all ledig tid. *Johanna* har inte tid då hon berättar att det mesta av tiden på fritiden går åt till hennes hästar. Hon uttrycker att hjälpanDET är mer ett val än ett tvång och på det sättet kan hon istället välja det som intresserar henne mest, nämligen skötsel av sina hästar samt att umgås med vänner. Hon uttrycker också situationer där hon självklart skulle kunna använda sina yrkeskunskaper som socionom i det privata livet men att det är något hon oftast inte har tid med. Som vi tidigare har belyst finns det en klar struktur i respondenternas uttryck att jobbet är tillräckligt och att det finns mycket annat som är viktigare att göra på fritiden.

Det är svårt att veta den bakomliggande orsaken till att välja att göra annat än att hjälpa utsatta människor på fritiden, men när det handlar om att prioritera sin familj och sina barn går det att se i ljuset av rationella val. Det är logiskt att respondenterna väljer familjen ur en syn på att det bäst uppfyller en viss målbild (Danell 2007). De flesta människor vill att familjen ska må bra och det är precis så som t.ex. *Therese* menar när hon säger att ingen kommer att ha nytta av hennes hjälp om hon visste att hennes familj mår dåligt för att hon är borta. Det blir då en dubbel negativ effekt av hjälpanDET som inte gynnar någon utifrån ett medvetet val mellan att hjälpa och att veta om konsekvenserna av hjälpanDET. Ett hypotetiskt resonemang att föra här vore att se vad som skulle kunna ha hänt om de omedvetet hade fått sin familj att må dåligt av den anledningen att de hade egenskaper som är goda men respondenterna hävdar att kunskapen finns för att välja bort det problemet. *Bertil* styrker också resonemanget eftersom han också har mycket annat på fritiden som upptar hans tid. Det gör att även om han skulle vilja eller orka göra hjälpinsatser på sin fritid så hinner han inte det ändå. Även han har valt att fullt sysselsätta sin fritid med andra aktiviteter. *Johanna* säger också att hon inte går in i någon frivilligverksamhet eftersom hennes tid inte räcker till. *Therese* berättar som vi var inne på tidigare att hon tycker om att hjälpa ibland

på sin fritid men att det aldrig får gå ut över hennes familj. Hon menar att hon dock aldrig skulle åka iväg och hjälpa massa människor som finns utanför den närmsta familj och vänskapskretsen.

”Det är viktigt att ha en jämn balans mellan en bra fritid och att ta hand om sig själv.” (Hedvig 2014)

Hedvig uttrycker att det är ett eget ansvar att se till att ha balans mellan fritid och arbete. En tanke är att det skulle kunna vara så att socionomer sysselsätter sig med så mycket annat för att inte behöva tänka på jobbet på sin fritid eftersom det annars kan vara svårt att koppla bort. Det finns en tydlig linje i vår empiri att respondenterna uttrycker en vilja att hjälpa mer på sin fritid än vad de har tid med. Ett möjligt sätt att belysa detta teoretiskt är det som Elster (2009, s 49-50) lyfter fram om hur den kaxiga egoismens kapacitet gör det möjligt för altruism att framställa sig som egoistisk. En norm i rationaliteten är normen om det opartiska. Det finns samhällsstrukturer där ett åtsidosättande av handlingar som inte är partiska inte medför bestraffningar i form av sociala sanktioner. Det skulle då kunna innebära att för att slippa utsättas för nedsättande kommentarer från medmänniskor om egoism så väljer man att sysselsätta sig fullt ut på fritiden för att inte kunna ha en möjlighet att göra något ideellt hjälparbete. Ett sådant val innebär att man inte behöver ”stå med skam” och säga att man inte vill hjälpa av egoistiska skäl. Det måste absolut inte vara så men det är en analytisk vinkling att ta ställning till. Det kan också vara så att det stora livspusslet är svårt nog att få ihop som det är med heltidsarbete, barn, aktiviteter, vänner o.s.v. och att det är sanningen bakom att välja att inte hjälpa. Ett mönster för svaren är att det finns en vilja att hjälpa mer än det är möjligt och att en gnagande känsla av otillräcklighet kan komma smygande eftersom respondenterna tror att de inte är mer hjälpande på sin fritid än någon annan yrkesgrupp. Kanske t.o.m. tvärtom p.g.a. av sitt yrkesval.

En av våra tolkningar av att göra annat på sin fritid bygger på att rationell handlingsteori utgår från att individer gör val som är aktiva och även medvetna och handlar efter detta. För att balansera analysen behöver vi belysa att det inte finns någon förespråkare för någon inriktning inom teorin rationella val som tror eller bevisar att alla handlingar skulle vara helt rationella. Det finns ett stort antal förslag på när mänskliga brister gör att det istället kan ses som en misslyckad rationalitet. Den analytiska ingången att slippa ses som en egoist förvandlas då istället till att det skulle kunna vara så att våra respondenter vill hjälpa, men verkligen inte hinner p.g.a. att de t.ex. omedvetet har så mycket annat att göra på sin fritid. Då skulle diskussionen i så fall handla mer om förmågan att säga nej eller att dra tydligare gränser (Danell 2007, s 100-101). Även om det med viss ansträngning här går att förklara detta med rationell handlingsteori kan vi se att det skulle kunna ha varit en fördel att här använda andra teoretiska begrepp för att belysa skillnader mellan arbete och fritid

Det skulle t.ex. varit möjligt att prata om mer psykologiska begrepp som t.ex. moral och empati eftersom dessa kan styra vilka gränser du har förmågan att sätta gentemot din omgivning. Eftersom detta är en kandidatuppsats har vi valt att inte fördjupa oss inom dessa områden och begrepp för att lyfta empirin ännu mer.

6.7 Yrkesval baserat på kunskap och profession

Här kan vi se att det finns en tydlig linje att yrkesvalet är starkt förknippat med professionalitet, att det finns en gemensam uppfattning att socionom är ett yrke och inte en livsuppgift i första hand. Respondenterna förmedlar att de har enkelt för att koppla av och på yrkesrollen.

Johanna menar att hon kan gå ur rollen som socionom på fritiden. Om hon ser en klient på stan en helg så blir hon inte nyfiken utan menar att hon ändå får veta det på måndag om det skulle vara något som hänt. *Bertil* berättar att han ser socionom väldigt mycket som ett renodlat yrke. *Therese* utvecklar argumentet och lägger till att det är för att hon är som hon är som person, som hon blev socionom.

”Är du duktig på att handskas med människor blir du socionom och är du duktigt på att räkna blir du banktjänsteman. Lite i den stilen.”(Therese 2014)

”Socionom är ju ett yrkesval för det är ju det jag är utbildad till och det jag jobbar med.”(Anneli 2014)

Med detta tankesätt symboliserar de systematiken i vår empiri på denna punkt av kodningen. *Therese* och *Anneli* samt de flesta andra respondenterna ser socionom som ett yrke och inte som en livsuppgift eftersom de har egenskaper som passar för att jobba med ett visst jobb och att det inte är ”ett kall”. Här ser vi tydliga exempel på hur våra respondenter framställer socionom som ett yrkesval och att de inte ser det som en livsuppgift utan något som hör jobbet till. Elster (2009, s 38-39) gör klar skillnad på tre huvudsakliga moraliska motiv. Det första är förnuftet som våra respondenter här säger sig motsvara. Att förnuftsmässigt veta att det inte hjälper att hjälpa är en förklaring till deras handlande och deras åsikt. Det andra moraliska motivet är lidelse som i det här fallet skulle vara att trots att de ”vet” att det inte hjälper så hade de ändå velat hjälpa därför att den kraften i lidelsen är så stark. Det tredje motivet är egenintresse och det beror i så fall på hur egenintresset ser ut. Egenintresset kan ju vara att få en tillfredsställelse i att hjälpa någon annan för att få en skön känsla i sig själv, men egenintresset kan ju också vara att man mår bra av att inte hjälpa därför att hjälpa är jobbigt och någonting som kan ge negativ energi. I detta fall kan man se att förnuftet skulle stå starkast av de tre hos våra respondenter då de inte uttrycker känslor i form av lidelser och vi vet inte deras bakomliggande orsaker. *Emil* exemplifierar detta

tydligt när han menar att han inte hejdlöst springer fram till människor i behov av hjälp han inte känner på sin fritid eftersom han uttrycker att det finns annan hjälp för utsatta människor att få.

Han anser att det inte hjälper att t.ex. ge en uteliggare pengar tack vare den kunskap som hans utbildning har gett honom. Det finns en vetskap och insikt hos honom att det verkligen finns hjälp för den som vill ha hjälp.

”Kunskap går helt klart före empati.”(Emil 2014)

”Om jag ser en person som ligger på en bänk har han säkert gjort det en vecka och kan göra det en vecka till.”(Emil 2014)

I vissa situationer går det enligt rationell handlingsteori inte att identifiera ett alternativ som är önskvärt. Det finns ibland alternativ som är ungefär lika bra eller lika dåliga och valet blir inte på något sätt givet. Skillnaden mellan valen blir helt enkelt för liten. Här menar *Emil* tvärtom, att det är ett enkelt val att göra utifrån den kunskap som han och de andra respondenterna säger sig ha. Det är inte någon som har uttryckt en tveksamhet i detta utan de är övertygade om att annan hjälp finns att få och väljer därför bort att själva hjälpa på sin fritid (Danell 2007, s 91). Elster (2009, s 44-45) lägger till att människor gärna rättfärdigar sina handlingar utifrån sina egna intressen. Han vänder på argumentet och säger att även om man inte vill ge till välgörande ändamål så vill man upprätthålla bilden av sig själv som en altruistisk person och inte egoistisk. Vi kan se att respondenterna inte är rädda för det i den här frågan och de är samstämmiga i att det inte hjälper att ge pengar till tiggare. En tolkning som kan göras är att de hellre försvarar sitt rykte som socionom än att pekats ut som en snål människa.

”Jag känner inte att jag behöver vara den goda samariten och börja rycka ut och hjälpa folk kors och tvärs.”(Therese 2014)

Therese tror mer att det handlar om att ge råd i frågor som folk tror att hon har kunskap om. Hon känner också att hon inte hjälper en person genuint långsiktigt genom att köpa en faktumtidning.

”Jag kan inte springa runt och hjälpa andra, då skulle jag inte få tid för mig själv” (Johanna 2014)

Johanna säger att hade hon inte kunnat hjälpa folk i slutändan om hon hjälpte mycket på sin fritid. Hon säger att hon vet detta eftersom hon har kunskap som styrker det. Här använder respondenterna kunskapen om självbevarelsedrift som ett argument för att bli sämre hjälpare ju mer de hjälper. En analytisk poäng är att se att hjälpare är någonting som tar på krafterna och att det är något som i längden och i för stor mängd anses som jobbigt. Det blir då ett val utifrån en kombination av egenintresse som egentligen är bortvalt av teorin och nyttan med att hjälpa

som framstår som det mest ”goda” alternativet. Det finns ett egenintresse att hjälpa men eftersom det inte är primärt, vilket vår teoretiska grundansats också menar så faller valet på att inte hjälpa, eftersom hjälpen i slutändan leder till att inte kunna hjälpa alls på något sätt, kanske inte ens på jobbet.

”Människor ska inte behöva vara utlämnade och beroende av andras välgörenhet och empati.” (Hedvig 2014)

”Man ska inte behöva tigger på gatan i Sverige idag utifrån det skyddsnet som finns och att en stor andel av dem som tigger på gatan idag gör det för att få köpa grejer som de inte får försörjningsstöd till.” (Anneli 2014)

Hedvig berättar att vårt skyddsnet i Sverige är ganska väl uppbyggt, att vi har försörjningsstöd och att det finns en norm, att ingen ska behöva sitta på gatan och tigger. Hon säger också att yrkesverksamma socionomer sitter på en kunskap som många andra inte har. Vanja säger att hon tror att många som inte jobbar inom socialt arbete har större dåligt samvete när de inte hjälper på sin fritid eftersom när man jobbar med det, så har man koll på hur samhället fungerar. Detta grundar hon i att om hon ser någon av sina klienter, så vet hon att de har erbjudande om någonstans att sova och att de finns möjlighet att få pengar till mat. Hon menar att de som är längst ifrån att arbeta med hemlösa eller tiggare är de som hon tror mest lider av dåligt samvete. Johanna menar att hon ofta inte kan göra någonting på sin fritid om hon hamnar i arbetsrelaterade situationer och därför väntar och agerar när hon är tillbaka på sitt arbete. Som Engdahl och Larsson (2006, s 71) skriver så lyfte Weber fram människan som en varelse som handlar med ett allt större mått av rationalitet under tidens gång. Vi blir alltså mer och mer rationella. Han menar att rationellt handlande vinner mark på det traditionella handlandets bekostnad. Ett sätt att se de val som yrkesverksamma socionomer gör i att inte välja att hjälpa p.g.a. sin kunskap är att de lever som samhället lär. Om det i samhället idag är rationellt att välja kunskap som ett argument för att inte göra en viss hjälpinsats så kan det vara så att socionomer är ”yrkesarbetare av sin tid”.

6.8 Socionom utöver arbetstiden

Under denna rubrik kommer vi att specificera de olika underrubriker som är kopplade till att vara socionom efter sin arbetstid. Det finns två stycken teman som är utmärkande för att vara socionom utöver arbetstiden. De två är svårigheter med gränssättning, och socionom som lite mer än bara ett yrke.

6.9 Svårigheter med gränssättning

Vi har sett att våra respondenter har svårt att sätta de gränser som de uttalar att de vill göra. När de direkt har fått frågor om gränssättning så är de tydliga med att det är viktigt, men när det har kommit indirekta frågor om detta har det visat sig vara svårt.

”Har jag möjlighet att hjälpa en annan medmänniska så gör jag det” (Emil 2014)

”Jag tänker ibland på jobbet när jag är hemma” (Therese 2014)

Emil menar att det är svårt att stänga av helt och hållet. Han beskriver att han ibland är mer känslig och då har svårare för att dra tydliga gränser. *Therese* berättar att hon ibland har förlängt sin arbetstid för att kunna vara med på viktiga möten och känner att om mötet blivit bra så är det okej men om mötet blivit dåligt så kan man undra varför man tog tid av sin fritid för att vara med. Hon säger att andra saker tvingar sig in emellan arbetsliv och fritid.

”Har man andra grejer i ditt liv så gör du ju det. Så får du ju vänta med arbetet och vissa saker prioriterar sig själv.” (Therese 2014)

Med detta citat menar *Therese* att om man t.ex. har mycket att göra på arbetet och vaknar med en sjuk son som man måste ta hand om så känner man ju sig besviken att man inte får köra och arbeta. Så det tar ett tag innan man kan ägna sig åt honom och man kan släppa allt man skulle göra på jobbet säger hon. *Hedvig* uttrycker att hon kan känna samma känsla av frustration på arbetet som på fritiden. Att empatin gör att det är svårt att låta bli att bry sig. *Bertil* tycker det är viktigt med gränssättningen men samtidigt erkänner han att någonstans finns det kvar där inne även när han går hem. Vi kan här se att det ses som en självklarhet att sätta en gräns mot arbetet för att ta hand om sin familj när det behövs men att det då ändå finns en jobbig känsla av otillräcklighet gentemot arbetet kvar.

”Jag försöker sätta gränser men det är svårt ibland för det ses som att jag ska vara samariten på något sätt” (Vanja 2014)

Vanja menar att det på något sätt påverkar henne även i det privata att hon är socionom. När man har så stor makt över klienters liv så vill man inte missa något eller göra något fel, för att det kan i många fall vara förödande för klienterna. Tankar på fritiden gjorde att det fanns en rädsla för att glömma arbetsrelaterade saker. Därför hade hon tidigare en lapp på sängbordet för att skriva ner saker som hon inte skulle glömma. *Therese* beskriver sig själv som en nyfiken person och menar att hon inte störs av att inte kunna släppa den nyfikenheten när hon går hem från jobbet.

Samtidigt säger hon att hon påverkas av det. Att inte kunna hålla sina önskade gränser lyfts här fram av respondenterna men de påpekar också att det inte är något som de tycker är negativt i någon stor utsträckning.

”Socionom är ju lite av en livsstil och jag tänker som en socionom även när jag är ledig.”(Johanna 2014)

Johanna visar att hon anser att hon kan göra skillnad men att hon ändå inte gör det rent praktiskt. Hedvig säger att hon har svårt för att säga nej och att det är därför något hon behöver jobba med för att det inte ska överskrida hennes arbetstid, att hon ska ingå i olika konstellationer och grupper som tar mer tid än heltidsarbete. Hon understryker ännu en gång vikten av gränssättning men samtidigt säger hon också att vissa veckor har varit så tuffa att hon inte har orkat lyfta luren på helgen och prata med vänner.

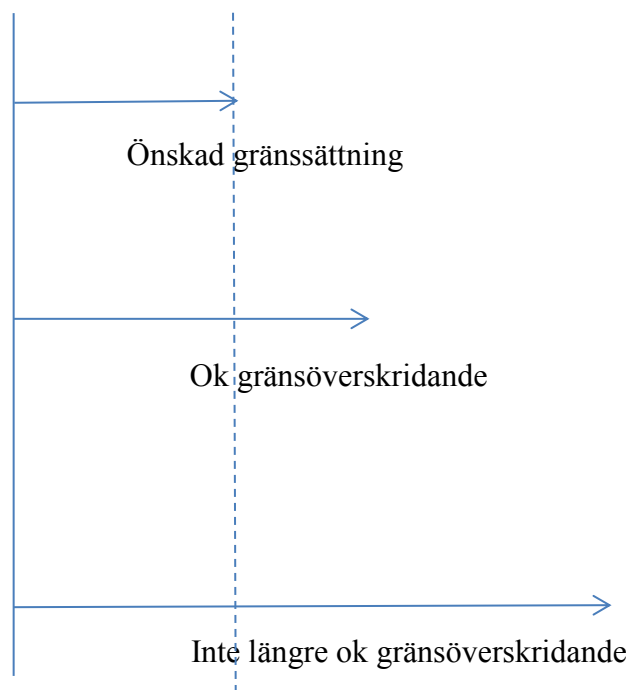
”Även om man skulle vilja ibland så kan man ju inte be folk dra långt åt skogen.”(Therese 2014)

Therese menar att de egenskaper som man bör ha som socionom kan förstärkas och förminsкас när man arbetar respektive är ledig. Vi har varit inne på att den bredare handlingsteorin inom rationella val belyser mänskliga brister. Med det smalare perspektivet skulle man kunna se det som att det är irrationellt att säga att man sätter gränser och sen inte klara av att hålla dessa. Men människor glömmar, gör fel och saknar styrka att alltid hålla fast vid sina ursprungliga planer vilket gör att det går att förklara att människor överskrider sina gränser med hjälp av den bredare formen av teorin. Herbert A Simon i Danell lyfter fram sin studie om begränsad rationalitet där han sökte ett mellanläge mellan vad han kallade den ekonomiska människan och den socialpsykologiska. Hans slutsats blev att människor söker svar som är tillräckligt bra när det inte finns optimala alternativ (Danell 2007, s 89 & 100). Det kan vara ett sätt att förklara våra intervjupersoners svårigheter i att inte kunna hålla sina önskade gränssdragningar. Samtidigt kan vi som vi har illustrerat med hjälp av figur 1 nedan, att det ändå finns en gräns men att den inte går vid det önskade målet utan längre ut på kanten.

Figuren nedan illustrerar skillnaden i önskad gränsdragning och den faktiska gränsdragningen. Den visar också när respondenterna verkligen sätter sina gränser och tycker att det är tillräckligt med hjälpande.

Figur 1 gränsdragning mellan arbete och fritid

1. Där pil ett slutar är en önskad gränsdragning som är i linje med vad respondenten uttrycker är optimal
2. Där den första pilen slutar går gränsen för där respondenten vill sätta gränsen. Där pil två slutar illustrerar skillnaden där det gått över gränsen. Det upplevs ändå som ett ok övertramp av gränsen.
3. Där pil två slutar är den smärtgräns som respondenten anger som absoluta gräns för sitt hjälpande. Detta går utöver den första gränsen som var målsättningen. Det visar att vid pil tre har det gått alldeles för långt utifrån individens första önskan.

6.10 Socionom som lite mer än bara ett yrke

Vi ser att den önskan som finns att dra tydliga gränser och att vilja se socionom som enbart ett yrke är lättare sagt än gjort. Det framkommer trots denna önskan att dra gränser en hel del exempel som utgör ett eget tema, att socionom är lite mer än bara ett yrke.

”Ibland kan jag känna att det står socialarbetare i pannan på mig!” (Vanja 2014)

Citatet kommer från *Vanja* som också säger att hennes umgänge egentligen bara består av människor som har ungefär samma människosyn som henne. Det präglar henne även när hon inte är på arbetet. Det finns förväntningar på henne som hon känner av även privat att hon ska vara hjälpsam och att hon ska tänka på vem hon är, hur hon resonerar och vad hon gör för val. *Bertil* är inne på samma linje, att socionomer borde vara bättre människor även utanför sitt jobb. Att socionomer borde säga ifrån oftare på sin fritid när de ser saker som de kan se p.g.a. att de är just socionomer. Han ställer högre moraliska krav på socionom som yrkeskår.

Han menar att om han är på fest så säger han till kollegor att de ska skärpa sig och tänka på vad de är, om han tycker att dessa” ballar ur”. Elster (2009, s 47) förklarar att våra mänskliga mekanismer styrs av ett konsistenskrav, det innebär att om en individ har hittat ett vad han känner normativt handlingsätt så vill han inte överge detta.

Det finns en konsekvens i respondenternas påstådda agerande i sådana specifika situationer som *Bertil* här uttrycker. Den konsekvensen blir då lättare att hantera än att man behöver ta ställning till ifall man ibland skulle agera annorlunda. Det kan då t.ex. också handla om att man känner att man vill ge pengar till tiggare i en viss situation men inte vill överge konsistenskravet.

”Socionom är både ett yrkesval och en livsstil. Socionomer har därför ett större ansvar att vara snälla människor på sin fritid.” (Therese 2014)

”Jag kan även välja bort vissa ställen att gå till när jag är ute på krogen vilket påverkar mig på fritiden.” (Vanja 2014)

Therese berättar att det enligt henne är personligheten som gör att man blir socionom, inte att man går en utbildning som gör att man blir en annorlunda person. Sen säger hon också att man definitivt blir socialarbetare på heltid och det tar ju mycket energi. Även om det för det mesta är positivt. *Vanja* kan se fördelar med att bo i en kommun och arbeta i en annan. Hon beskriver att även hon kan fara illa när hon ser saker på sin fritid. Ibland på sin fritid ringer hon därför socialjouren. Hon menar att det är en möjlighet hon har eftersom hon har den kunskapen och för att bli av med den jobbiga känslan så tar hon en kontakt för att hon vet hur man ska göra. Här ser vi att respondenterna säger att de vill sätta gränser men detta är i praktiken svårt eftersom de kopplar sitt yrke till den personligheten de har. Att det är personligheten som har gjort yrkesvalet och inte tvärtom.

Emil uttalar att han arbetar förebyggande på fritiden genom att han är fotbollstränare. Han har också någon gång skrivit ett utlåtande till någon han känner på sin fritid eftersom han har haft kompetensen att göra det. *Anneli* töjer också på sin yrkesroll genom att hon är kontaktperson utanför sin arbetstid. *Hedvig* berättar att hon inte letar efter folk att hjälpa på fritiden men att hon samtidigt inte ”tittar bort” när hon ser något. Vår tolkning är att arbetet ändå överskrider in på fritiden. Hon vill inte att det ska göra det och söker inte upp de situationerna men ändå påverkar det henne t.ex. genom att hon kan stöta på det och inte kan undvika att bry sig.

”Jag tror det är negativa saker som lättast fastnar och det är dessa som kan bekymra även på fritiden.” (Emil 2014)

”Jag har med mig perspektivet som socionom hela tiden, det gör att jag blir mer misstänksam.” (Johanna 2014)

Johanna ger ett exempel och berättar att hon har sagt till en morbror på fritiden att hon tycker att han dricker för mycket.

Hon gör också en stor skillnad på vänner, bekanta och på människor hon inte känner. Det är likadant för *Emil*. Han har försökt prata med en barndomskamrats storebror som han har sett har problem eftersom han menar att det väcker känslor när det är någon han känner sedan innan. *Anneli* menar att hon ibland tar av sina privata pengar och ger till klienter. Hon säger att hon dock aldrig skulle berätta det för klienten eftersom hon inte vill ge klienten dåligt samvete. På något sätt kan vi här se att det är svårt att helt och fullt gå ur rollen som socionom, att när du har gjort ett val att bli socionom så är du det i viss utsträckning vare sig du vill eller inte. Det innebär något paradoxalt att när du väl har gjort ett val så kan du inte längre välja eller ändra det. Som Danell (2007, s 93) har lyft fram är information som är tillgänglig en viktig komponent för att människor ska kunna göra val som anses rationella. En tolkning kan då vara att valet har gjorts när individen inte har haft tillräckligt med redskap för att göra ett rationellt val ur informationsinnehållssynvinkel, men att de sedan fick tillgång till informationen men då redan hade gjort sitt yrkesval.

*”Jag känner att det är viktigt att vara pliktrogen och göra saker jag tar på mig”
(Therese 2014)*

Therese känner ett behov av att lägga tid på ideella grejer som gynnar hennes familj. Hon ser det som en självklarhet. Här skiljer hon sig lite från de övriga. Hon har valt att engagera sig ideellt i viss mån på sin fritid. Hon säger också att hon generellt inte köper faktumtidningar men känner att det är mer press på att köpa om det är någon som hon känner som står och säljer. I den bredare inriktningen av rationell handlingsteori behöver det inte vara egennyttan som är motivet till människors agerande. Det kan också vara kärlek och omtanke till en annan människa som gör att man gör val som ändå håller sig inom rationaliteten. Det kan vara lika rationellt att medvetet göra ett strategiskt val som gynnar din familj eller dina vänner eftersom de vinner på det handlingsalternativ som du har gjort. I *Therese* resonemang ser det inte ut som att hon vinner på det i första hand men att hon ändå gynnas av det och får någon form av vinning (Danell 2007, s 84-85).

6.11 Sammanfattande analysdiskussion

Det är tydligt att de yrkesverksamma socionomer som ingått i vår studie har ett behov av att sätta gränser mellan arbete och fritid. Detta är inte svårt att urskilja då det är något som

intervjupersonerna vid många tillfällen direkt uttrycker. Något som de inte lika tydligt uttrycker, men som ändå framkommer av svaren, är deras svårigheter med att faktiskt sätta de gränser som från början önskades. Det töjs på gränser lite överallt och i olika sammanhang på den lediga tiden. Problemen med att sätta gränser får dock inga större konsekvenser i våra intervjupersoners liv, vad vi kan utläsa av det insamlade materialet, men vi kommer dock att ta upp tänkbara framtida konsekvenser för de yrkesverksamma socionomer som medverkar i studien i slutdiskussionen. Vid ett tillfälle ser vi att de verkligen lyckas med sin önskan att sätta gränser och det är att inte ge pengar till tiggare. Där finns det en samstämmighet och enligt de själva så beror det på inställningen att det inte hjälper en tiggare att ge pengar. Här tar de med sig sina yrkeskunskaper in på sin fritid och tänker som en socionom även utanför jobbet och väljer att inte ge. Det finns en tydlig linje hos våra intervjupersoner som visar att de egenskaperna som är förvärvade genom professionen gärna används när det är en fördel även på fritiden. När det handlar om personer i sin närhet som t.ex. familj eller bekanta så finns det en vilja att dra nytta av sina professionella kunskaper som exempelvis att ringa svåra samtal, göra utlåtanden o.s.v. Vi har under intervjuernas gång ställt frågor som har syftat till att ta reda på hur intervjupersonerna ställer sig till socionomyrket som en renodlad profession eller om det också kan vara en livuppgift. De flesta menar att det är viktigt att inte engagera sig i arbetsrelaterade frågor på sin fritid. Detta för att undvika stress och för att kunna göra ett bra arbete. Vi har sett att det är svårt för respondenterna att definiera var gränsen för att hjälpa eller inte hjälpa går men det går att tolka ut att det finns en mycket större vilja att hjälpa människor man känner och de som finns i ens närmaste krets än människor i periferin under fritiden.

7. Slutdiskussion

Vår empiri visar att de flesta vill sätta tydliga gränser för vad som är arbete och fritid. Samtidigt töjs det på dessa gränser i hög grad. Dock inte i den grad att våra respondenter anser att det är någon större fara för att jobbet ska inkräkta på fritiden på ett negativt sätt. Det sker ofta på ett omedvetet plan men den allmänna uppfattningen är att det inte gör så mycket. Samtidigt säger de att utbrändhet är vanligt förekommande bland socionomer.

Vi funderar på varför våra respondenter säger sig ha så stor kontroll på att inte blanda in arbetet på fritiden och när de gör det säger de att det är något som inte riskerar att påverka deras välbefinnande. En del av dem uttrycker att de tror att utbrändhet har med att socionomer inte sätter tydliga gränser för vad som är arbete och fritid, men en del andra menar att vad du gör på fritiden inte alls spelar någon roll. Det är belastningen och hur du trivs på ditt arbete som är orsaken till att bli utbränd. Det skulle i så fall innebära att om du trivs på arbetet är det aldrig någon risk för att bli utbränd oavsett hur mycket du ”jobbar” på fritiden.

Med detta resonemang är det mer en fråga om ifall det är kvantitet eller kvalitet. Det skulle kunna vara så att du trivs bra på ditt jobb. Sedan gör du mängder av insatser på din fritid som du upplever som positiva, men de tar ändå tid och energi av dig.

Det upplevs som positiv energi men finns det en risk för att du inte själv känner när gränser passeras?

Vi har faktiskt ställt frågan om man kan bli utbränd av ”positivt engagemang”. Respondenterna såg det som svårt att bli utbränd av ett positivt engagemang även om detta var tidskrävande och tog mycket energi.

Det är en intressant tanke att fundera på ifall socionomer verkligen är medvetna om när de är på väg att bli utbrända. Vår empiri visar att de tror att de har kontroll över sitt gränssättande och att just de själva inte är i riskzonen för att ”gå in i väggen”. Samtidigt vet de om att, kollegor som de uttrycker har varit alltför engagerade, inte har orkat med jobbet tillslut. Ett förslag till framtida forskning inom ämnet balans mellan arbete och fritid och hur detta påverkar kommande sjukskrivningar kan vara att titta på ifall människor verkligen är så medvetna om sitt nuvarande tillstånd att de kan bedöma sina egna risker att inte ”trilla dit”.

Det finns som vi nämnt tidigare, ett mönster i att de flesta anser att de är bra på att sätta gränser men samtidigt är den gränsdragningen inte är så tydligt som de själva vill göra gällande. Vi funderar på vad detta beror på. Kanske är det något t.ex. forskare som tittar på utbrändhet kan utveckla vidare i framtida studier. Vi menar att det är av intresse att ta reda på varför yrkesverksamma socionomer säger att de är bra på att sätta gränser när det kanske egentligen inte är så. Är det en bild man vill ge utåt att man är duktig på att sätta gränser eftersom det är en ”professionell bild” som förmedlas eller är de ovetande om att de tänjer på sina gränser? Kinman och Grant (2011, s 262) lyfter fram Jensens påstående om att det är viktigt att sätta gränser i sitt arbete för att undvika stress.

Flera av våra intervjupersoner menar att det är viktigt att sätta dessa gränser på arbetet men också göra en tydlig avgränsning för vad som är arbetsliv och fritid. De menar att jobb är jobb och ledig tid är ledig tid. Att arbeta är något du gör professionellt och att du på din fritid inte längre är din yrkesroll: Att socialt arbete idag handlar mer om att du är yrkesutövare och att det inte är en livsuppgift. Det finns enstaka avvikande svar från detta men det går att se en samstämmighet i inställningen att arbetet är tillräckligt vad gäller hjälpinsatser.

Vi funderar på om det kan finnas en risk med att socialt arbete har blivit så professionellt att det är de personer som jobbar med socialt arbete som även är de som är bäst lämpade för att göra det ideellt, men då undviker detta för att jobbet är tillräckligt.

En annan tolkning vi har kunnat göra utifrån vår empiri är att professionella socionomer har en inställning att inte ge pengar till tiggare av anledningen att det inte hjälper. Ställer det krav på högre skatter och ett starkare välfärdssystem och drar ner trycket hos medborgarna att visa solidaritet genom att ge av sina pengar till människor som ber om detta?

March i Danell (2007) menar nämligen utifrån rationell handlingsteori att antaganden om bedömningar kräver att den som gör antagandet har tillgång till korrekt information. Vi funderar på var den kunskapen som de yrkesverksamma säger sig ha kommer ifrån och vad den baseras på. Är det något som det finns stöd för inom forskningen eller är det en uppfattning som finns inom yrkeskåren? Det är intressant att fundera vidare på hur man kan vara så säker på att det inte hjälper och att man vet vad det är en annan människa egentligen behöver. Utgångspunkten är att mat är det behov som ska täckas först. Vi tänker att personen som tigger kanske behöver annat än just mat. Ingen av respondenterna har uttryckt att de har frågat tiggaren vad den behöver pengarna till utan de har utgått från att det inte hjälper att ge pengar. Den kunskapen de anser sig ha på arbetet är något de tar med sig in på sin fritid. Den kunskapen är inte något vi känner igen från socialhögskolan utan funderar på om det är något som kopplat till yrkesfältet. Oavsett om vi har frågat en väldigt nyutbildad socionom eller en som har arbetat väldigt länge så är denna bild samstämmig. Det finns en annan dimension av att ge också som inte tas upp av våra respondenter. Det finns en bild av att det inte hjälper men då använder de sig endast av praktiska argument. Det skulle kunna vara så att det du ger förmedlar ett hopp till personen att leva vidare därför att du har visat att du bryr dig om en medmänniska även om dina mynt i tiggarens burk inte gör någon praktisk förändring alls.

Det intressanta i detta är att fundera över varför yrkesverksamma socionomer väljer kunskap framför empatiska egenskaper. Om de ser en tiggare så kan det finnas en impuls att vilja ge den personen pengar men ändå väljer man att avstå för att ”man vet bättre”. Detta är en kritisk ståndpunkt men vi måste här våga lyfta fram det vi har funderat över i vår studie under processens gång.

Vår empiri visar att även om socionom är ett yrkesval så känner de av att de har ett visst tryck och moraliskt ansvar att vara ”lite bättre människor” än andra. På direkta frågor svarar de att det inte förväntas att de ska vara en bättre människa men sen avslöjar de ändå det i andra delar av empirin. Vi ser att det skulle kunna innebära att de vill kunna koppla bort det ansvar som de känner i samband med yrkesutövningen på sin fritid men att de inte klarar av det fullt ut.

Egenskaper som empati och medmänsklighet är svårt att stänga av på sin fritid även om någon uttrycker att det går att reglera. Exempel på detta är om man kan arbeta med spelmissbrukare och ändå gå på trav eller om man kan gå på krogen och dricka sprit när man arbetar med behandling av alkoholmissbruk? Här blir det en fråga om hur separerad fritiden egentligen är från

arbetsrollen. Är man en person på jobbet som går in i en viss roll som man sen helt kan bortse från när man är ledig eller är det så att man skriver på ett ”osynligt kontrakt” att vara en bättre människa när man blir socionom?

Vi tycker att det är spännande att man kan både ses som socionom utanför arbetstiden och inte socionom utanför arbetstiden. Det slog oss när vi skulle dela upp materialet i underrubriker att låta bli att ge pengar till tiggare kan vara att vara en socionom p.g.a. kunskapen men det kan också vara att vara socionom p.g.a. den goda gärningen som socionom ofta förknippas med. Det blir en slags ambivalens. Vi ställer oss därför frågorna. Är en bra socionom någon som ger pengar till tiggare eller någon som inte ger pengar till tiggare? Är en bra socionom någon som är bra på att sätta gränser eller är gränsslös i sitt hjälpande på sin fritid och är en bra socionom en bättre människa än andra?

8. Referenser

- Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011) ”Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen” I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.): *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.
- Alvehus, Johan (2013) *Skriva uppsats med kvalitativ metod: En handbok*. Stockholm: Liber AB
- Andersson, Gunvor & Swärd Hans (2008) ”Etiska reflektioner”. ”. I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans & Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red.): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Aspers, Patrik (2011) *Etnografiska metoder*. Malmö: Liber AB
- Ba, Stefano (2011) Symbolic boundaries: integration and separation of work and family life. *Community, Work & Family*. Vol. 14. Issue 3 p317-334. 18p charts.
- Beijer, Ulla (1999): *Tiggeri – ett nygammalt fenomen*. FoU-rapport 1999:29. Forsknings- och Utvecklingsenheten, Socialtjänstförvaltningen, Stockholm.
- Blennberger, Erik (2006) ”Etik för socialt arbete”. I Meeuwisse Anna, Sunesson Sune & Swärd Hans, (red): *Socialt arbete en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bogardus, Emory (1934) Avocations and personality. *Sociology & Social Research*. Vol 18 Issue 3 p277-279. 3p
- Brante, Thomas (2009) Vad är en profession?- Teoretiska ansatser och definitioner. *Vetenskap för profession* p.15-34 Högskolan i Borås.
- Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Carlsson, Bengt (2005) *Hjälpprocesser i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Cohen, Ronald (1972) Altruism: Human, Cultural, or What? *Journal of Social Issues* Sep1972, Vol. 28 Issue 3, p39-57. 19p.
- Danbeback, Kristian & Månsson Sven-Axel, (2008) ”Internetforskning”. I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans och Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red.) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Danell, Jenny-Ann (2007) ”Rationella val” I Edling, Christofer & Rydgren, Jens (red.) *Social handling och sociala relationer*. Stockholm: Natur & kultur.

Dzin, Amela (2009) *Kunskapssyner och kunskapens vyer – Om kunskapssamhällets effektiviseringar och universitetens själ*, med exempel från Karlstads universitet. (Dok avh, Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper) Karlstads Universitet.

Ejrnøes Morten & Kristiansen Sören (2002) ”Perspektiv på sociala problem i USA och Skandinavien”. I Meeuwisse Anna & Swärd Hans (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur.

Eriksson, Tor & Ortega, Jaime (2011) Incentive contracts and time use. *Electronic International journal of use research*. Vol 8 Issue 1, p1-29p.

Eriksson-Zettersquist, Ulla och Göran Ahrne (2011) ”Intervjuer”. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.): *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Elster, Jon (2007) *EXPLAINING SOCIAL BEHAVIOR More nuts and bolts for the social sciences*. New York. Cambridge University Press.

Elster, Jon,(2009) *Förnuft och rationalitet*. Göteborg. Diadalos AB.

Engdahl, Oskar & Larsson, Bengt (2006). *Sociologiska perspektiv: grundläggande begrepp och teorier*. Lund: Studentlitteratur.

Finkelstein, Marcia A,(2012) INDIVIDUALISM/COLLECTIVISMAND ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR: AN INTERGRATIVE FRAMEWORK. *Social Behavior & Personality: An International Journal*. Vol. 40 Issue 10, p1633-1643.

Gammon, Dedee. Strand, Monica & Lillian S, Eng (2014) Service users' perspectives in the design of an online tool for assisted self-help in mental health: A case study of implications. *International Journal of Mental Health Systems*. 2014, Vol. 8 Issue 1, p2-15. 14p. 1 Chart.

Hartman, Jan (1998). *Vetenskapligt tänkande. Från kunskapsteori till metodteori*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, Håkan (2008). ”Universella eller selektiva insatser mot fattigdom. Finns det en väg?” I Swärd, Hans & Egerö, Anne (red): *Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder – då och nu*. Malmö: Égalité förlag.

Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber AB.

- Karlsson, Lars (2012). *Psykologins grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Kinman, Gail & Grant, Louise (2011) Exploring Stress Resilience in Trainee Social Workers: The Role of Emotional and Social Competencies. *British Journal of Social Work* 41,p 261–275
- Kjölsröd, Lise (2009) How Innocent is our Scientific Vocabulary? Rethinking Recent Sociological Conceptualizations of Complex Leisure. *Sociology*. Vol 43 Issue 2, p371-387.
- Kvale, Steinar & Brinkman, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Leitner, Michael J & Leitner, Sara F. (2012) *LEISURE ENHANCEMENT*, fourth edition. Illinois, Sagamore Publishing LLC
- Levin, Claes (2008) ”Att undersöka ”det sociala” några ingångar”. I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans & Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red.): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lilja, Annika (2013) *Förtroenefulla relationer mellan lärare och elev*. (Akad.avh.) utbildningsvetenskap vid centrum för utbildningsvetenskap och lärarforskning, Göteborgs universitet
- Liljegen, Britta, (2000). *Elever i svårigheter – Familjen och skolan i samspel*, Lund: Studentlitteratur.
- Lindh, Gunnel (1988) ”Roll, etik och professionalism”. I Lindh Gunnel (red): *Vägledningboken*, Lund: Studentlitteratur.
- Lunds universitet (2012) ”*utbildningsplan, socionomprogrammet*” (elektronisk), Lunds universitet < http://www.soch.lu.se/o.o.i.s?id=20582&lukas_id=SGSOC> (2014-03-13)
- May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur
- Nationalencyklopedin (Elektronisk), (2014-05-09): <http://www.ne.se>
- Prismas svenska ordbok (2003), första upplagan, Språkdata
- Runsten, Philip (2011) *Kollektiv förmåga – En avhandling om grupper och kunskapsintegration*. (Dok. Avh.för ekonomie doktorsexamen) Handelshögskolan Stockholm.
- Socialstyrelsen (2010) *Social rapport*. Stockholm: Socialstyrelsen

Starrin, Bengt & Wettergren, Åsa (2008) ”Emotionsforskning”. I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans & Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red.): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

Statistiska centralbyrån (2004) *Fritid 1976-2002*. Stockholm. SCB

Svensson, Peter (2011) ”Teorins roll i kvalitativ forskning”. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.): *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Svensson, Lennart G & Eriksson, Ylva (2009) *Yrkesstatus. En sociologisk studie av hur yrken uppfattas och värderas.* (Akad.avh.) Research report no. 140 from the Department of Sociology, Gothenburg University.

Trevithick, Pamela,(2008) *Socialt arbete - teori och praktik*, Studentlitteratur AB, Lund

Vårdförbundet (elektronisk) (2014-05 09) <https://www.vardforbundet.se/Min-profession/Att-vara-en-profession/>

Warburton, Jeni & Croiser Tim (2001). ARE WE TOO BUSY TO VOLUNTEER? THE RELATIONSHIP BETWEEN TIME AND VOLUNTEERING USING THE 1997 ABS TIME USE DATA. Vol. 36 Issue 4, p295-314. 20p. *Australian council of social service*.

Intervjuguide

Först beskriva våra intervjuroller (Daniel intervjuar och Viktor i första hand antecknar och medverkar med relevanta frågor)

Frågor

Arbetar du som socionom på heltid?

Arbete – fritid

Vad är skillnaden för dig på att arbeta och vara ledig?

Vilka fördelar och nackdelar ser du med att vara socionom efter din arbetstid?

Yrkesval – livsuppgift (tema)

Hur uppfattar du vilka förväntningar det finns på dig som socionom att hjälpa andra människor när du inte jobbar?

Vilka människor handlar det om att du hjälper i så fall?

Ser du socionom som ett yrkesval eller livsuppgift?

Gränssättning (tema)

Vilka egenskaper tycker du är viktiga för dig som socionom?

Hur känner du inför att hjälpa andra människor när du inte jobbar/utanför din arbetstid?

Går det att separera de egenskaperna mellan jobb och fritid (kan man reglera eller stänga av?)

Vilken skillnad gör du på människor du känner och människor du inte känner när du tänker på din egen hjälpinsats?

Givande (tema)

Hur ser det ut för dig vad gäller skänka pengar? (Tex tiggare, tv-galor, välgörenhetsorg)

Hur uppfattar du vad det finns för förväntningar på att du ska använda dina "socionomegenskaper" på din fritid?

Anser du att det förväntas av socionomer att ni har ett högre moraliskt ansvar på sin fritid och i så fall på vilket sätt?